

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра права та публічного адміністрування

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
З ДИСЦИПЛІНИ «ПОРІВНЯЛЬНЕ ВИБОРЧЕ ПРАВО»
(для здобувачів вищої освіти ОПП «Міжнародне право»
спеціальності 293 «Міжнародне право», ОС «Бакалавр»)

Затверджено на засіданні Вченої ради
економіко-правового факультету протокол
№ 3 від «20» жовтня 2021р.

Маріуполь
2021 рік

Методичні рекомендації щодо організації самостійної роботи та вивчення дисципліни «Порівняльне виборче право» для студентів ОПП «Міжнародне право» спеціальності 293 «Міжнародне право», ОС «Бакалавр» – Маріуполь: МДУ, 2021. – 70 с.

Затверджено на засіданні кафедри права та публічного адміністрування протокол № 1 від «31» серпня 2021р

Розробник: **Ю.В. Камардіна**, к.ю.н., доцент кафедри права та публічного адміністрування Маріупольського державного університету

Рецензенти: **Є.М. Черних**, к.ю.н., доцент, доцент кафедри права та публічного адміністрування Маріупольського державного університету

Ю.С. Хоббі, к.ю.н., доцент, доцент кафедри державно-правових дисциплін та публічного управління Донецького державного університету внутрішніх справ

Методичні рекомендації щодо організації самостійної роботи та вивчення дисципліни «Порівняльне виборче право» для студентів спеціальності 293 «Міжнародне право» складено на підставі відповідних нормативних вимог Міністерства освіти і науки України, методичних рекомендацій Маріупольського державного університету.

© Камардіна Ю.В., 2021

© Маріуполь, МДУ

ЗМІСТ

	стор.
Опис навчальної дисципліни.....	4
Передмова.....	5
Структура навчальної дисципліни.....	8
Програма навчальної дисципліни.....	10
План семінарських занять	15
Варіанти модульних контрольних робіт.....	33
Тестові завдання для самоконтролю.....	40
Теми реферативних робіт з курсу.....	56
Контрольні питання до курсу.....	59
Розподіл балів, присвоюваних здобувачам вищої освіти (слухачам).....	62
Список літератури.....	64

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна / заочна форма навчання	
Кількість кредитів – 4	Галузь знань Міжнародні відносини	Вибіркова (професійна підготовка)	
Модулів – 2	ОПІ Міжнародне право Спеціальність 293 Міжнародне право	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 2		3-й	3-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання: науково-дослідна робота		Семестр	
Загальна кількість годин – 120		5-й	5-й
		Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: 2 аудиторних – 40/16; самостійної роботи студента – 80/104;	Освітній рівень Бакалавр	22 год.	10 год.
		Практичні, семінарські	
		18 год.	6 год.
		Самостійна робота	
		78 год.	102 год.
		Індивідуальні завдання	
		2 год.	2 год.
		Вид контролю:	
екзамен			

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання: 40 (30%) / 80 (70%);

для заочної форми навчання: 16 (20%) / 104 (80%).

ПЕРЕДМОВА

Дисципліна «Порівняльне виборче право» грає важливу роль у підготовці бакалаврів спеціальності 293 «Міжнародне право», так як дозволяє ознайомитися з досвідом, накопиченим світовою цивілізацією в галузі формування уявлень про виборче право і процес і його ролі в формуванні та реалізації демократичних основ сучасної держави, про роль виборчого законодавства як основи стабільності в суспільстві, фундаменту для побудови правової, демократичної, соціальної держави.

Дисципліна «Порівняльне виборче право» сприяє формуванню у майбутніх юристів міцних знань в області теорії і практики виборчого процесу. Це дозволить підвищити рівень їх політико-правової культури, допоможе компетентно брати участь у виборчих кампаніях в якості громадян і посадових осіб.

Метою освоєння дисципліни «Порівняльне виборче право» є отримання здобувачами вищої освіти ОС «Бакалавр» спеціальності 293 «Міжнародне право» теоретичних знань про різні виборчі системи, які існують в даний час, про цілі, потенціал і ефекти їх використання і значення для реалізації демократичних стандартів виборів, принципів виборчого права і реалізації виборчих прав громадян. Вивчення даної дисципліни необхідно також для практичної підготовки здобувачів вищої освіти, які повинні здобути уміння та навички осмислено застосовувати правові норми при вирішенні конкретних питань, що виникають на практиці при розподілі виборчих мандатів кандидатів в ході проведення виборів різних рівнів.

Завданнями даної дисципліни є вивчення питань теорії виборчого права, форм, методів, технологій організаційно-управлінського забезпечення виборчого процесу, завдань і функцій державних органів, виявлення загальних властивостей і характерних особливостей виборів різних рівнів. Достатня увага приділяється проблемам відповідальності за порушення законодавства про вибори, формування навичок організаційно-управлінського забезпечення виборчого процесу, вироблення вміння проводити наукові дослідження і представляти їх у вигляді наукових доповідей та курсових робіт.

Місце навчальної дисципліни в освітній програмі. Навчальна дисципліна «Порівняльне виборче право» спрямована на опанування наступних компетентностей:

Загальні компетентності:

- здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями;
- здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел;
- вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми;

- здатність працювати в міжнародному контексті.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності:

- здатність розуміти природу, динаміку, принципи організації міжнародних відносин, форми та способи їх реалізації, типи та види міжнародних актів, їх роль у сучасних міжнародних відносинах та міжнародній політиці.

- уміння самостійно здійснювати наукові дослідження актуальних проблем міжнародного права, визначати наукові проблеми, нерозроблені або недостатньо розроблені у відповідних науках та міждисциплінарних дослідженнях, готувати наукові тексти про проміжні та кінцеві результати досліджень, готувати та здійснювати публічну апробацію результатів досліджень;

- уміння здійснювати юридичний аналіз та юридичну кваліфікацію явищ міжнародного життя на основі міжнародно-правових норм;

- здатність адаптувати та використовувати міжнародно-правові норми та принципи у національній правовій системі.

Навчальна дисципліна «Порівняльне виборче право» використовується для формування наступних програмних результатів, передбачених освітньо-професійною програмою підготовки бакалаврів за спеціальністю 293 «Міжнародне право» (ОПП «Міжнародне право») у Маріупольському державному університеті: формування у студентів уявлення про вибори як системному об'єкту, що входить в структуру політичної системи і суспільства в цілому, а також розуміння того, що процеси функціонування і трансформації виборчої системи обумовлені перш за все інтересами збереження і розподілу влади; отримання студентами знань про ключові параметри виборчої системи; використовувати практичні навички на практиці відносно діяльності виборчих комісій, і інших суб'єктів виборчого процесу, судової практики щодо захисту виборчих прав громадян, інших аспектів організації виборчого процесу.

Передумови для вивчення дисципліни. Дисципліна «Порівняльне виборче право» відноситься до варіативної частини (елективні дисципліни) і взаємопов'язана з дисциплінами: Теорія держави і права, Історія держави і права зарубіжних країн, Порівняльне конституційне право. Дисципліна «Порівняльне виборче право» знаходиться в логічному і змістовно-методичному взаємозв'язку з багатьма дисциплінами ОПП «Міжнародне право» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 293 «Міжнародне право».

У результаті вивчення дисципліни студенти повинні

знати:

- сучасні моделі демократії і специфіку участі народу в здійсненні влади в рамках кожної з них;

- базові параметри інститутів виборів виборчого процесу;

- основні характеристики структурних компонентів виборчої системи;
- ключові положення виборчого законодавства зарубіжних країн;
- структуру і зміст виборчого процесу зарубіжних країн;
- специфіку типів виборчих систем;
- мати уявлення про теоретичні дискусії в сфері електоральних досліджень;

вміти:

- орієнтуватися в реальних електоральних ситуаціях;
- грамотно оцінювати хід виборчої кампанії виходячи з правового, політичного і соціально-економічного контексту.
- осмислювати теоретичні основи організації та проведення виборів;
- мислити правовими категоріями.

Програма складається з двох змістовних модулів:

Модуль 1 – Загальні положення порівняльного виборчого права.

Модуль 2- Конституційно-правові засади виборчого права зарубіжних країн.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 120 годин / 4 кредита ECTS.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин												
	Денна форма						Заочна форма						
	усього	у тому числі					усього	у тому числі					
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Модуль 1													
Змістовий модуль 1													
Загальні положення порівняльного виборчого права													
Тема 1. Вступ до курсу порівняльне виборче право	7	1	1			5	10	1				6	
Тема 2. Джерела та види нормативно-правових актів виборчого права	7	1	1			5	10	1	1			6	
Тема 3. Принципи виборчого права	9	2	2			5	10	1	1			6	
Тема 4. Виборчі правовідносин	8	1	1			6	7	1				6	
Тема 5. Виборчі права громадян	7	1	1			5						8	
Тема 6. Виборчі органи	7	1	1			5						8	
Тема 7. Партійні системи в контексті виборів	7	1	1			5						8	
Разом за змістовим модулем 1	52	8	8			36	37	4	2			48	
Змістовий модуль 2													
Конституційно-правові засади виборчого права зарубіжних країн													
Тема 8. Висування і реєстрація кандидатів (списків кандидатів)	9	2	1			6	13	1				6	
Тема 9. Виборча кампанія	9	2	1			6	13	1	1			6	
Тема 10. Електронне голосування і проблеми забезпечення демократичних стандартів виборів	8	2	1			5	13	1	1			6	
Тема 11. Забезпечення громадського контролю при проведенні виборів: зарубіжне і вітчизняне регулювання і практика	8	2	1			5	13	1	1			6	
Тема 12. Фінансування виборчих кампаній	9	2	2			5	13	1				8	
Тема 13. Виборчі системи	9	2	2			5	13	1	1			6	
Тема 14. Виборчі спори. Оскарження дій і рішень, які порушують виборче законодавство	7	1	1			5	12					8	

Тема 15. Юридична відповідальність за порушення виборчого законодавства	7	1	1			5	12					8	
Разом за змістовим модулем 2	66	14	10			42	112	6	4			54	
Модуль 2													
ІНДЗ	2				2		2					2	
Усього годин	120	22	18		2	78	120	10	6			2	102

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПОРІВНЯЛЬНОГО ВИБОРЧОГО ПРАВА

Тема 1. Вступ до курсу порівняльного виборчого права

Виборче право, як інститут публічного права. Місце виборів в механізмі реалізації народного представництва; поняття виборів, їх види та функції.

Поняття виборчого права. Предмет і система виборчого права. Зміст і складові елементи активного і пасивного виборчого права. Правові гарантії участі громадян у виборах. Вибори і демократична легітимація виборних органів публічної влади.

Виборче право в об'єктивному і суб'єктивному сенсі. Характеристика і співвідношення основних понять: «виборче право», «виборча система», «виборчий процес», «виборча кампанія», «виборчі правовідносини».

Тема 2. Джерела та види нормативно-правових актів виборчого права

Джерела виборчого права: поняття і види. Конституція - основне джерело виборчого права. Основні та додаткові джерела виборчого права в різних державах: закон, судовий прецедент, правовий звичай, міжнародні договори, доктрина і т. д. Матеріали судової практики і їх значення для розвитку виборчого законодавства.

Матеріальні та процесуальні норми і інститути.

Міжнародні договори і їх значення для розвитку виборчого законодавства країни.

Тема 3. Принципи виборчого права

Розкрито принципи виборчого права. Розглянуто принцип загальності. Вивчено рівність виборчого права, при цьому показані способи забезпечення формальної і матеріальної рівності в ході виборів (виборча географія або геометрія, джерримендеринг). У зв'язку з рівністю виборчого права досліджуються питання показності, розглядається таємність голосування і використовуються на практиці способи забезпечення рівності. Вивчаються приклади прямих і непрямих (непрямих і багатоступеневих) виборів. Періодичність проведення виборів як принцип сучасного виборчого права.

Тема 4. Виборчі правовідносини

Поняття виборчого правовідносини. Зміст виборчого правовідносини. Ознаки виборчих правовідносин. Специфіка виборчих правовідносини.

Суб'єкти і об'єкти електоральних правовідносин. Особливості суб'єктного складу електоральних правовідносин. Законність дій учасників виборчих відносин.

Класифікація виборчих правовідносин.

Юридичні факти як підстава виникнення виборчих прав і обов'язків.

Зміст і структура правовідносини (суб'єктивні права і юридичні обов'язки у виборчому праві).

Види виборчих правовідносин, критерії класифікації (за характером впливу, за предметом правового регулювання, за змістом обов'язків, за розподілом прав і обов'язків, за ступенем конкретизації, за часом дії та ін.).

Тема 5. Виборчі права громадян

Місце виборчих прав громадян в системі прав і свобод людини. Правовий статус «громадянина» як суб'єкта виборчого процесу. Основні виборчі права громадян. Взаємозв'язок виборчих прав і обов'язків. Форми і механізми реалізації громадянами активного виборчого права.

Форми і механізми реалізації громадянами пасивного виборчого права. Принципи участі громадян у виборах.

Активне і пасивне виборче право: досвід різних країн. Гарантії виборчих прав громадян та інших суб'єктів виборчого процесу. Виборчі цензи і інші правові обмеження права на участь у виборах і референдумах. Повноваження виборців на прикладі зарубіжних країн. Особи які не беруть участь у виборах.

Тема 6. Виборчі органи

Органи, що здійснюють організацію та проведення виборів в різних країнах: порядок формування і діяльності. Функції виборчих органів, їх повноваження, що дозволяють їм здійснювати закріплені за ними функції. Місце і роль виборчих органів в системі органів сучасної демократичної держави.

Взаємодія виборчих органів між собою в ході їх функціонування. Держава та її органи як учасники виборчого процесу.

Роль громадських об'єднань у виборчому процесі. Правові критерії участі громадських об'єднань у виборах. Виборчі об'єднання: поняття, порядок реєстрації та повноваження.

Виборчі комісії: порядок формування, повноваження.

Тема 7. Партиїні системи в контексті виборів

Законодавство про вибори й політичні партії. Правові акти про депутатські фракції. Різноманітність джерел права, що регулюють діяльність партій. Політичні партії й державний апарат.

Законодавче закріплення участі партій у виборчому процесі. Правова регламентація участі партій у формуванні уряду. Права й обов'язки політичних партій.

Визначення партійної системи. Види партійних систем.

Поняття і принципи створення політичних партій. Порядок і рівність участі політичних партій та інших громадських об'єднань у виборах. Самовисування кандидатів. Умови реєстрації кандидатів.

Найбільш типові причини відмови в реєстрації кандидатів, списків кандидатів. Порядок оскарження відмови в реєстрації.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВИБОРЧОГО ПРАВА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Тема 8. Висування і реєстрація кандидатів (списків кандидатів)

Законодавче регулювання процедури висування та реєстрації кандидатів (списків кандидатів).

Роль різних суб'єктів політичної діяльності, наділених законодавством правом висування кандидатів (списків кандидатів).

Взаємодія ініціаторів висунення кандидатів з виборчими органами, а також взаємодія кандидатів з ініціаторами їх висунення.

Висування кандидатів у виборчому процесі. Самовисунення. Висування групами виборців. Висування політичними партіями або суспільними об'єднаннями. Способи попереднього регулювання числа кандидатів на стадії їх реєстрації. Виборча застава. Інші вимоги до кандидатів.

Тема 9. Виборча кампанія

Поняття виборчої кампанії. Початок і тривалість виборчої кампанії. Права та обов'язки учасників виборчої кампанії. Законодавче регулювання діяльності засобів масової інформації в ході виборчої кампанії.

Тема 10. Електронне голосування і проблеми забезпечення демократичних стандартів виборів

Історія розвитку способів волевиявлення на виборах. Пряме і непряме (багатоступеневе) виборче право. Таємне голосування, його способи.

Поняття електронних голосувань (e-voting). Методи і різновиди електронного волевиявлення. Законодавство про електронне голосування в зарубіжних країнах. Позитивні і негативні сторони електронних голосувань.

Дотримання конституційних принципів виборчого права при проведенні електронних голосувань. Проблеми забезпечення таємниці голосування під час застосуванні e-voting.

Тема 11. Забезпечення громадського контролю при проведенні виборів: зарубіжне і вітчизняне регулювання і практика

Форми, суб'єкти та об'єкти громадського контролю при проведенні виборів. Інститут громадських спостерігачів, проблеми поширення в світі і основні аспекти правового статусу.

Громадське спостереження на етапі до проведення передвиборної агітації. Громадське спостереження в період передвиборної агітації. Громадський контроль за фінансуванням виборчої кампанії. Громадський контроль за підготовкою виборчих дільниць до голосування. Громадське спостереження за достроковому голосуванні.

Громадський контроль в день голосування. Громадське спостереження в вищестоящих виборчих комісіях. Аналіз підсумків голосування, результатів виборів, референдуму і громадський контроль.

Тема 12. Фінансування виборчих кампаній

Фінансування виборів. Пряме і непряме фінансування. Державне та недержавне фінансування виборів.

Поняття і види виборчих фондів. Порядок відкриття та закриття рахунків виборчих об'єднань. Законні джерела фінансування. Обмеження фінансування. Контроль за витрачанням коштів на підготовку і проведення виборів.

Принципи гласності та відкритості фінансування. Фінансові звіти комісій та відповідальність за правопорушення, пов'язані і фінансуванням виборів.

Тема 13. Виборчі системи

Поняття виборчої системи, її співвідношення з поняттями виборчого права і виборчого процесу. Види виборчих систем, їх переваги і недоліки з точки зору демократичного потенціалу.

Поняття демократичних стандартів виборів, їх відображення в правових нормах різних видів і рівнів. Роль виборчих систем в забезпеченні демократичних стандартів виборів.

Поняття та ознаки мажоритарної системи. Види мажоритарних систем, їх особливості, переваги та недоліки. Перспективи використання

мажоритарної виборчої системи на виборах органів публічної влади різних рівнів і видів.

Поняття та ознаки пропорційної системи. Способи визначення результатів виборів за пропорційними виборчим системам. Гнучкі і жорсткі партійні списки кандидатів. Види пропорційних систем, їх особливості, переваги та недоліки. Перспективи використання пропорційної виборчої системи на виборах органів публічної влади різних рівнів і видів.

Змішана мажоритарно-пропорційна виборча система: оцінка і причини поширеності.

Тема 14. Виборчі спори. Оскарження дій і рішень, які порушують виборче законодавство

Поняття і класифікація виборчих спорів. Предмет виборчого спору. Основні причини виникнення виборчих спорів.

Суб'єкти (сторони) виборчого спору. Порядок вирішення виборчих спорів.

Оскарження рішень і дій (бездіяльності), що порушують виборчі права громадян. Механізми вирішення виборчих спорів.

Тема 15. Юридична відповідальність за порушення виборчого законодавства.

Класифікація видів відповідальності, відмінність відповідальності за виборчим законодавством від інших видів відповідальності.

Санкція за порушення виборчих прав громадян: суб'єкти, порядок здійснення. Підстави відповідальності суб'єктів виборчого права. Навмисні і необережні правопорушення у виборчому праві.

Особливості видів порушення адміністративного законодавства про вибори.

Кримінальна відповідальність за порушення пов'язані з перешкоджання здійсненню виборчих прав громадян.

ПЛАН СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1 ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПОРІВНЯЛЬНОГО ВИБОРЧОГО ПРАВА

Семінарське заняття 1

Тема 1. Вступ до курсу порівняльне виборче право

Методичні рекомендації

Студент повинен знати основні параметри курсу, місце і роль виборчого права в системі юридичних наук як підгалузі конституційного права про предмет, загальних, спеціальних і приватних методах пізнання у виборчому праві.

Вміти визначати природу основних виборчих явищ; співвідносити їх і правильно застосовувати; правильно визначати види суспільних відносин, які входять в предмет виборчого права.

Приділити увагу порівняльно-правовому методу дослідження виборчого права і процесу. Показати місце виборчого права в системі конституційно-правових дисциплін. Визначити необхідність вивчення порівняльного виборчого права для кращого розуміння закономірностей еволюції виборчого права України, а також для його вдосконалення.

Питання для обговорення

1. Предмет виборчого права як науки, підгалузі конституційного права і навчальної дисципліни.
2. Співвідношення понять «виборча система» - «виборчий процес».
3. Об'єкт і предмет виборчого права. Структурні елементи предмета виборчого права. Вузьке і широке розуміння предмета виборчого права.
4. Структура науки, підгалузі і навчальної дисципліни «Виборче право».
5. Принципи та методи виборчо-правового регулювання. Загальні, спеціальні та приватні методи пізнання у виборчому праві.

Питання для поглибленого вивчення теми

1. Місце виборів в механізмі реалізації народного представництва.
2. Поняття виборів і виборчого права.
3. Характеристика і співвідношення основних понять: «виборче право», «виборча система», «виборчий процес», «виборча кампанія», «виборчі правовідносини».
4. Виборче право і політичний процес.

5. Виборче право і політичні інститути.
6. Виборче право в системі публічного права.

Вправи для самостійної роботи

Завдання 1

1. Політична демократія і вибори. Інститути прямої і представницької демократії.

Завдання 2

Електоральна і партійна демократія.

Завдання 3

Вибори як політична цінність і правовий інститут.

Завдання 4

Основні категорії публічного виборчого права.

Завдання 5

Вибори і легітимність органів державної влади.

Завдання 6

Вибори узаконена форма прямого волевиявлення громадян.

Завдання 7

Історичний шлях виборчого права на прикладі декількох зарубіжних країн.

Завдання 8

Назвіть ряд представників зарубіжних шкіл виборчого права другої половини XIX - початку XX століття.

Семінарське заняття 2

Тема 2. Джерела та види нормативно-правових актів виборчого права

Методичні рекомендації

Студент повинен надати загальний огляд джерел, розкрити проблеми, пов'язані із застосуванням різних джерел виборчого права. Вміти розпізнавати демократичні стандарти виборів, міжнародно-правові, наднаціональні і внутрішньодержавні джерела.

Розглянути проблеми відображення демократичних стандартів виборів в правових нормах, що регламентують виборчу систему. Проаналізувати найбільш поширені і ефективні технології забезпечення і порушення демократичних виборчих стандартів в рамках правового регулювання виборчих систем. Досягнення, прогалини і недоліки правового регулювання виборчих систем в різних країнах з точки зору забезпечення демократичних стандартів виборів.

Питання для обговорення

1. Поняття джерело виборчого права.
2. Нормативно-правовий акт як джерело виборчого права.
3. Міжнародні акти як джерела виборчого права.
4. Правовий звичай у виборчому праві.
5. Судова практика як джерело вдосконалення законодавства про вибори.

Питання для поглибленого вивчення теми

1. Судові рішення як джерело виборчого права і їх роль в процесі вдосконалення законів про вибори.
2. Міжнародні договори як джерело виборчого права.
3. Правовий звичай як джерело виборчого права.
4. Доктрина як джерело виборчого права.
5. Кодифікація виборчих норм. Виборчі кодекси.
6. Співвідношення норм міжнародних виборчих стандартів з виборчими нормами вітчизняного законодавства.

Вправи для самостійної роботи

Завдання 1

Виразити схематично або таблицею: Система виборчого законодавства (на прикладі Франції, Великобританії, Німеччини або інших держав).

Завдання 2

Виразити схематично або таблицею: Етапи розвитку виборчого права і законодавства (на прикладі Франції, Великобританії, Німеччини або інших держав).

Завдання 3

Проблеми і перспективи вдосконалення сучасного виборчого законодавства.

Завдання 4

Провести порівняльний аналіз міжнародних нормативно-правових актів:

- Загальна декларація прав людини; Міжнародні пакти про права людини 1966 року про виборче право.
- Документ Копенгагенської наради Конференції щодо людського виміру НБСЄ 1990 року.
- Декларація про критерії вільних і справедливих виборів 1994 року.
- Конвенція про стандарти демократичних виборів, виборчих прав і свобод в державах - учасниках СНД.

Семінарське заняття 3

Тема 3. Принципи виборчого права

Методичні рекомендації

Вивчення цієї теми слід почати з засвоєння принципів виборчого права як підгалузі конституційного права. Вивчивши цю тему, студент повинен знати: поняття принципів права, особливості принципів виборчого права, їх юридичну природу, диференціацію принципів по групах, особливості авторських підходів до формулювання принципів виборчого права.

При вивченні цієї теми, студент повинен вміти визначати зміст принципів виборчого права, їх місце і роль в регулятивному впливі на суспільні відносини з формування представницьких органів влади і виборів вищих посадових осіб, їх відповідність міжнародним виборчим стандартам.

Студент повинен вміти аналізувати принципи виборчого права, розкривати їх зміст, орієнтуватися в найважливіших школах, напрямках і авторських позиціях дослідників з проблем формулювання принципів виборчого права.

Питання для обговорення

1. Поняття принципів права. Особливості дискусії щодо природи принципів права. Особливості принципів виборчого права.
2. Співвідношення принципів виборчого права і принципів виборчої системи.
3. Диференціація принципів виборчого права.
4. Особливості конституційного закріплення принципів виборчого права законодавством зарубіжних країн.
5. Вміст загальних принципів виборчого права.

Питання для поглибленого вивчення теми

1. Поняття принципів виборчого права, їх класифікація та правове закріплення.
2. Загальне виборче право. Поняття загального виборчого права. Гарантії всезагального виборчого права.
3. Рівне виборче право. Поняття рівного виборчого права. Гарантії рівного виборчого права.
4. Пряме виборче право. Поняття прямого виборчого права. Види непрямого виборчого права.
5. Таємне голосування. Поняття таємного голосування і його гарантії.

Вправи для самостійної роботи

Завдання 1

Виразити схематично або таблицею: Класифікація принципів виборчого права на прикладі зарубіжних країн.

Завдання 2

Принципи організації і проведення виборів.

Завдання 3

Принципи участі громадян у виборах.

Завдання 4

У чому відмінність принципів виборчого права і принципів виборчої системи?

Завдання 5

Чому політичні принципи не входять в метод правового регулювання виборчого права?

Завдання 6

Якими факторами було обумовлено введення принципів загального виборчого права в Україні.

Завдання 7

Чи всі принципи міжнародних виборчих стандартів інкорпоровані до виборчого законодавства України?

Семінарське заняття 4

Тема 4. Виборчі правовідносини

Методичні рекомендації

Головна мета студента при вивченні цієї теми є розгляд особливостей виборчих правовідносин, підстав їх виникнення, особливостей структури, змісту та їх суб'єктний склад. Вивчивши цю тему, студент повинен знати: особливості виникнення, змістовні і видові характеристики виборчих правовідносин.

Студент повинен вміти: аналізувати виборчі правовідносини, правильно їх структурувати з підстав виникнення, суб'єктивним складом, по предмету і методу правового регулювання.

Студент повинен вміти застосовувати набуті навички: дослідження виборчих відносин, розгляду їх у всій сукупності виборчого процесу, за розподілу прав і обов'язків осіб, які беруть участь в реалізації виборчих прав громадян і встановленого порядку виборів.

Питання для обговорення

1. Поняття виборчих правовідносини.
2. Зміст виборчих правовідносин.
3. Об'єкти та суб'єкти виборчих правовідносин.
4. Класифікація виборчих правовідносин.

Питання для поглибленого вивчення теми

1. Поняття та ознаки виборчих правовідносин. Специфіка виборчих правовідносини.
2. Суб'єкти і об'єкти електоральних правовідносин. Особливості суб'єктного складу електоральних правовідносин. Законність дій учасників виборчих відносин.
3. Юридичні факти як підстава виникнення виборчих прав і обов'язків.
4. Зміст і структура правовідносини (суб'єктивні права і юридичні обов'язки у виборчому праві).
5. Види виборчих правовідносин, критерії класифікації (за характером впливу, за предметом правового регулювання, за змістом обов'язків, за розподілом прав і обов'язків, за ступенем конкретизації, за часом дії та ін.).

Вправи для самостійної роботи

Завдання 1

У чому полягає загальна характеристика виборчих правовідносин?

Завдання 2

Яка особливість структури виборчих правовідносин?

Завдання 3

Перерахуйте особливості суб'єктного складу виборчих правовідносин.

Завдання 4

Перерахуйте особливості змісту виборчих правовідносин.

Завдання 5

Що виступає об'єктом виборчих правовідносин?

Завдання 6

Яка класифікація виборчих правовідносин?

Завдання 7

Як співвідносяться поняття «конституційно-правові відносини», «політичні відносини», «виборчі правовідносини»?

Завдання 8

Перерахуйте критерії класифікації виборчих правовідносин за видами.

Завдання 9

Яке співвідношення суб'єктивних прав і юридичних обов'язків у виборчих правовідносинах?

Завдання 10

Чи є процедурні виборчі правовідносини процесуальними?

Семінарське заняття 5

Тема 5. Виборчі права громадян

Методичні рекомендації

Студент повинен оказати місце виборчих прав громадян в системі прав і свобод людини. Розглянути основні виборчі права громадян. Вміти відрізняти активне і пасивне виборче право на досвіді різних країн. Проаналізувати взаємозв'язок виборчих прав і обов'язків. Встановити гарантії виборчих прав громадян, найбільш типові порушення виборчих прав громадян і боротьба з ними. Знати поняття цензів та їх роль при реалізації виборчих прав громадян.

Питання для обговорення

1. Місце виборчих прав громадян в системі прав і свобод людини.
2. Основні виборчі права громадян.
3. Активне і пасивне виборче право: досвід різних країн.
4. Взаємозв'язок виборчих прав і обов'язків.
5. Гарантії виборчих прав громадян та інших суб'єктів виборчого процесу.
6. Виборчі цензи і інші правові обмеження права на участь у виборах.

Питання для поглибленого вивчення теми

1. Правовий статус «громадянина» як суб'єкта виборчого процесу.
2. Форми і механізми реалізації громадянами активного виборчого права.
3. Форми і механізми реалізації громадянами пасивного виборчого права.
4. Правові гарантії участі громадян у виборах.

Вправи для самостійної роботи

Завдання 1

Виразити схематично або таблицею: Повноваження виборців на прикладі зарубіжних країн.

Завдання 2

Виразити схематично або таблицею: Особи які не беруть участь у виборах на прикладі зарубіжних країн.

Завдання 3

Виразити схематично або таблицею: Принципи участі громадян у виборах на прикладі зарубіжних країн.

Завдання 3

Виразити схематично або таблицею: Виборчі цензи та інші правові обмеження права на участь в виборах на прикладі зарубіжних країн..

Завдання 4

Виразити схематично або таблицею: Гарантії виборчих прав громадян та інших суб'єктів виборчого процесу на прикладі зарубіжних країн.

Семінарське заняття 6

Тема 6. Виборчі органи

Методичні рекомендації

Студент повинен розглянути органи, що здійснюють організацію та проведення виборів в різних країнах: порядок формування і діяльності. Вивчити основні функції виборчих органів, їх повноваження, що дозволяють їм здійснювати закріплені за ними функції. Показати місце і роль виборчих органів в системі органів сучасної демократичної держави. Проаналізувати взаємодію виборчих органів між собою в ході їх функціонування.

Питання для обговорення

1. Органи, що здійснюють організацію та проведення виборів в різних країнах: порядок формування і діяльності.
2. Функції виборчих органів, їх повноваження, що дозволяють їм здійснювати закріплені за ними функції.
3. Місце і роль виборчих органів в системі органів сучасної демократичної держави.
4. Взаємодія виборчих органів між собою в ході їх функціонування.

Питання для поглибленого вивчення теми

1. Держава та її органи як учасники виборчого процесу.
2. Роль громадських об'єднань у виборчому процесі.
3. Правові критерії участі громадських об'єднань у виборах.
4. Виборчі об'єднання: поняття, порядок реєстрації та повноваження.
5. Виборчі комісії: порядок формування, повноваження.

Вправи для самостійної роботи

Завдання 1

Виразити схематично або таблицею: Органи, що здійснюють організацію та проведення виборів в різних країнах: порядок формування і діяльності.

Завдання 2

Виразити схематично або таблицею: Функції виборчих органів, їх повноваження, що дозволяють їм здійснювати закріплені за ними функції.

Семінарське заняття 7

Тема 7. Партиїні системи в контексті виборів

Методичні рекомендації

Опанування цієї теми студент повинен почати з визначення поняття партійної системи. Вивчити партії як елемент партійної системи і основний інститут громадянського суспільства, що діє в ході виборів державних і муніципальних органів і посадових осіб. Розглянути критерії класифікації, партійних систем в сучасному світі. Проаналізувати взаємний вплив партійних систем і виборчих систем.

Питання для обговорення

1. Поняття і принципи створення політичних партій.
2. Порядок і рівність участі політичних партій та інших громадських об'єднань у виборах.
3. Умови реєстрації кандидатів.
4. Найбільш типові причини відмови в реєстрації кандидатів, списків кандидатів. Порядок оскарження відмови в реєстрації.

Питання для поглибленого вивчення теми

1. Законодавство про вибори й політичні партії.
2. Правові акти про депутатські фракції.
3. Різноманітність джерел права, що регулюють діяльність партій.
4. Політичні партії й державний апарат.
5. Законодавче закріплення участі партій у виборчому процесі.
6. Правова регламентація участі партій у формуванні уряду.
7. Права й обов'язки політичних партій.
8. Визначення партійної системи.
9. Види партійних систем.

Вправи для самостійної роботи

Завдання 1

Виразити схематично або таблицею: Критерії класифікації, партійних систем в сучасному світі.

Завдання 2

Виразити схематично або таблицею: Законодавче закріплення участі партій у виборчому процесі (на прикладі зарубіжних країн).

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2 КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВИБОРЧОГО ПРАВА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Семінарське заняття 8

Тема 8. Висування і реєстрація кандидатів (списків кандидатів)

Методичні рекомендації

Опанування цієї теми студент повинен почати з розгляду законодавчого регулювання процедури висування та реєстрації кандидатів (списків кандидатів). Вивчити роль різних суб'єктів політичної діяльності, наділених законодавством правом висування кандидатів (списків кандидатів). Проаналізувати взаємодію ініціаторів висунення кандидатів з виборчими органами, а також взаємодія кандидатів з ініціаторами їх висунення.

Питання для обговорення

1. Законодавче регулювання процедури висування та реєстрації кандидатів (списків кандидатів).
2. Роль різних суб'єктів політичної діяльності, наділених законодавством правом висування кандидатів (списків кандидатів).
3. Взаємодія ініціаторів висунення кандидатів з виборчими органами, а також взаємодія кандидатів з ініціаторами їх висунення.

Питання для поглибленого вивчення теми

1. Висування кандидатів у виборчому процесі.
2. Самовисунення.
3. Висування групами виборців.
4. Висування політичними партіями або суспільними об'єднаннями.
5. Способи попереднього регулювання числа кандидатів на стадії їх реєстрації.
6. Виборча застава.
7. Інші вимоги до кандидатів.

Вправи для самостійної роботи

Завдання 1

Відобразити схемою або таблицею: Процедури висування та реєстрації кандидатів (списків кандидатів).

Завдання 2

Відобразити схемою або таблицею: Суб'єкти права висування кандидатів. Загальна характеристика. Порядок висунення кандидатів

виборцями. Реалізація права на самовисування. Висування кандидатів виборчими об'єднаннями і виборчими блоками.

Семінарське заняття 9

Тема 9. Виборча кампанія

Методичні рекомендації

Опанування цієї теми студент повинен почати з визначення поняття виборчої кампанії. Розглянути питання, пов'язані з початком і тривалістю виборчої кампанії. Проаналізувати права та обов'язки учасників виборчої кампанії. Вивчити законодавче регулювання діяльності засобів масової інформації в ході виборчої кампанії.

Питання для обговорення

1. Поняття виборчої кампанії.
2. Початок і тривалість виборчої кампанії.
3. Права та обов'язки учасників виборчої кампанії.
4. Законодавче регулювання діяльності засобів масової інформації в ході виборчої кампанії.

Питання для поглибленого вивчення теми

1. Виборча кампанія: поняття, структура, загальні принципи організації.
2. Використання у виборчій кампанії можливостей мережі Інтернет.
3. Етапи виборчої кампанії.

Вправи для самостійної роботи

Завдання 1

Відобразити схемою або таблицею: Структура виборчої кампанії (на прикладі зарубіжної країни).

Завдання 2

Відобразити схемою або таблицею: Етапи виборчої кампанії (на прикладі зарубіжної країни).

Завдання 3

Значення виборчих кампаній в становленні громадянського суспільства.

Завдання 4

Агітаційно-рекламна діяльність.

Завдання 5

PR-робота з кандидатом.

Семінарське заняття 10

Тема 10. Електронне голосування і проблеми забезпечення демократичних стандартів виборів

Методичні рекомендації

Опанування цієї теми студент повинен почати з розгляду історії розвитку способів волевиявлення на виборах. Визначити пряме і непряме (багатоступеневе) виборче право. Розглянути таємне голосування, його способи.

Визначити поняття електронних голосувань (e-voting). Розглянути методи і різновиди електронного волевиявлення. Проаналізувати законодавство про електронне голосування в зарубіжних країнах. Виявити позитивні і негативні сторони електронних голосувань.

Розглянути правила дотримання конституційних принципів виборчого права при проведенні електронних голосувань. Визначити проблеми забезпечення таємниці голосування під час застосуванні e-voting.

Питання для обговорення

1. Поняття електронних голосувань (e-voting).
2. Методи і різновиди електронного волевиявлення.
3. Законодавство про електронне голосування в зарубіжних країнах.

Питання для поглибленого вивчення теми

1. Позитивні і негативні сторони електронних голосувань.
2. Дотримання конституційних принципів виборчого права при проведенні електронних голосувань.
3. Проблеми забезпечення таємниці голосування під час застосуванні e-voting.

Вправи для самостійної роботи

Завдання 1

Відобразити схемою або таблицею: Способи проведення виборів у світовій історії - шлях від підняття руки до Australian Ballot.

Завдання 2

Значення терміна «електронне голосування».

Завдання 3

Різновиди електронних голосувань в практиці зарубіжних держав.

Завдання 4

Законодавча основа електронних голосувань в зарубіжних країнах.

Завдання 5

Плюс і мінуси e-voting.

Завдання 6

Чи можливо дотримання всіх принципів виборчого права при проведенні електронних голосувань?

Завдання 7

Анонімність і захист від спотворення даних – питання техніки і права.

Семінарське заняття 11

Тема 11. Забезпечення громадського контролю при проведенні виборів: зарубіжне і вітчизняне регулювання і практика

Методичні рекомендації

У процесі підготовки до семінарського заняття необхідно звернути увагу на форми, суб'єкти та об'єкти громадського контролю при проведенні виборів. Проаналізувати інститут громадських спостерігачів, проблеми поширення в світі і основні аспекти правового статусу.

Розглянути громадське спостереження на етапі до проведення передвиборної агітації; громадське спостереження в період передвиборної агітації; громадський контроль за фінансуванням виборчої кампанії; громадський контроль за підготовкою виборчих дільниць до голосування; громадське спостереження за достроковому голосуванні.

Вміти аналізувати підсумки голосування та результатів виборів.

Питання для обговорення

1. Форми, суб'єкти та об'єкти громадського контролю при проведенні виборів.
2. Інститут громадських спостерігачів, проблеми поширення в світі і основні аспекти правового статусу.
3. Громадське спостереження на етапі до проведення передвиборної агітації.

Питання для поглибленого вивчення теми

1. Громадське спостереження в період передвиборної агітації.
2. Громадський контроль за фінансуванням виборчої кампанії.
3. Громадський контроль за підготовкою виборчих дільниць до голосування.
4. Громадське спостереження за достроковим голосуванням.
5. Громадський контроль в день голосування.
6. Громадське спостереження в вищестоящих виборчих комісіях.
7. Аналіз підсумків голосування та результатів виборів.

Вправи для самостійної роботи

Завдання 1

Відобразити схемою або таблицею: Інститут громадського спостерігача в США.

Завдання 2

Відобразити схемою або таблицею: Інститут громадського спостерігача у Франції.

Завдання 3

Відобразити схемою або таблицею: Інститут громадського спостерігача в Італії.

Завдання 4

Відобразити схемою або таблицею: Інститут громадського спостерігача в Німеччині.

Завдання 5

Відобразити схемою або таблицею: Інститут громадського спостерігача в законодавстві КНР.

Семінарське заняття 12

Тема 12. Фінансування виборчих кампаній

Методичні рекомендації

Опанування цієї теми студент повинен почати з розгляду порядку формування відповідно до законодавства фінансових та інших ресурсів, використовуваних кандидатами в ході виборів. Вміти аналізувати звітність по використанню кандидатами фінансових коштів та інших ресурсів в ході передвиборної агітації.

Знати у яких випадках застосовувати відповідальність до кандидатів та інших осіб за порушення, допущені в ході використання фінансових коштів і інших ресурсів, призначених для передвиборної агітації.

Питання для обговорення

1. Поняття і види фінансування підготовки і проведення виборів.
2. Виборчі фонди: поняття, порядок формування і витрачання коштів.
3. Контроль за використанням коштів виборчих фондів.

Питання для поглибленого вивчення теми

1. Фінансування підготовки і проведення виборів.
2. Порядок формування виборчих фондів кандидатів.
3. Пожертвування в виборчі фонди: умови внесення та обмеження.
4. Умови витрачання коштів виборчих фондів.

Вправи для самостійної роботи

Завдання 1

Відобразити схемою або таблицею: Фінансування підготовки і проведення виборів на прикладі зарубіжних країн.

Завдання 2

Відобразити схемою або таблицею: Поняття і види виборчих фондів на прикладі зарубіжних країн.

Завдання 3

Принципи гласності та відкритості фінансування на прикладі зарубіжних країн.

Семінарське заняття 13

Тема 13. Виборчі системи

Методичні рекомендації

Опанування цієї теми студентам слід почати з визначення поняття виборчої системи. Розглянути критерії класифікації виборчих систем. Вивчити основні виборчі системи, існуючі в сучасному світі: мажоритарні (відносного, абсолютної і кваліфікованої більшості), пропорційні і змішані (одночасне використання пропорційної і мажоритарної систем при виборах в один і той же представницький колегіальний орган). Проаналізувати переваги і недоліки кожного з різновидів виборчих систем. Надати характеристику особливостей різновидів мажоритарних і пропорційних виборчих систем і розглядаються зазначені особливості.

Питання для обговорення

1. Поняття виборчої системи, її співвідношення з поняттями виборчого права і виборчого процесу.
2. Види виборчих систем, їх переваги і недоліки з точки зору демократичного потенціалу.
3. Поняття демократичних стандартів виборів, їх відображення в правових нормах різних видів і рівнів.
4. Роль виборчих систем в забезпеченні демократичних стандартів виборів.

Питання для поглибленого вивчення теми

1. Загальне поняття виборчої системи, її співвідношення з поняттями виборчого права та виборчого процесу.
2. Види виборчих систем та їх характерні риси.
3. Виборчі системи та партійні системи.

4. Можливі політичні ефекти використання виборчих систем різних видів.

Вправи для самостійної роботи

Завдання 1

Відобразити схемою або таблицею: 1. Поняття та ознаки мажоритарної системи. 2. Види мажоритарних систем, їх особливості, переваги та недоліки. 3. Перспективи використання мажоритарної виборчої системи на виборах органів публічної влади різних рівнів і видів.

Завдання 2

Відобразити схемою або таблицею: 1. Поняття та ознаки пропорційної системи. 2. Способи визначення результатів виборів за пропорційними виборчими системами. 3. Гнучкі і жорсткі партійні списки кандидатів. 4. Загороджувальний пункт, його призначення та оцінка. 5. З'єднання списків. 6. Панашаж. 7. Види пропорційних систем, їх особливості, переваги та недоліки. 8. Перспективи використання пропорційної виборчої системи на виборах органів публічної влади різних рівнів і видів.

Завдання 3

Відобразити схемою або таблицею: Змішана мажоритарно-пропорційна виборча система: оцінка і причини поширеності.

Завдання 4

Відобразити схемою або таблицею:

Виборча система обмеженого вотуму: особливості, ефекти, оцінка	Виборча система кумулятивного вотуму: особливості, ефекти, оцінка.	Виборчі системи єдиного переданого вотуму: особливості, ефекти, оцінка.

Семінарське заняття 14

Тема 14. Виборчі спори. Оскарження дій і рішень, які порушують виборче законодавство

Методичні рекомендації

Опанування цієї теми студентам слід почати з визначення поняття і класифікації виборчих спорів. Студент повинен розглянути основні причини виникнення виборчих спорів. Проаналізувати передбачені законодавством механізми вирішення згаданих спорів. Вивчити різні механізми (адміністративні, судові та інші) вирішення виборчих спорів.

Питання для обговорення

1. Поняття і класифікація виборчих спорів.
2. Предмет виборчого спору.

3. Основні причини виникнення виборчих спорів.
4. Механізми вирішення виборчих спорів.

Питання для поглибленого вивчення теми

1. Поняття і класифікація виборчих спорів.
2. Предмет виборчого спору.
3. Причини виникнення виборчих спорів.
4. Суб'єкти (сторони) виборчого спору.
5. Порядок вирішення виборчих спорів.
6. Оскарження рішень і дій (бездіяльності), що порушують виборчі права громадян.
7. Судовий розгляд виборчих спорів.

Вправи для самостійної роботи

Завдання 1

Виразити схематично або таблицею: Поняття і класифікація виборчих спорів (на прикладі зарубіжних країн).

Завдання 2

Виразити схематично або таблицею: Предмет виборчого спору (на прикладі зарубіжних країн).

Завдання 3

Виразити схематично або таблицею: Основні причини виникнення виборчих спорів (на прикладі зарубіжних країн).

Завдання 4

Виразити схематично або таблицею: Механізми вирішення виборчих спорів (на прикладі зарубіжних країн).

Семінарське заняття 15

Тема 15. Юридична відповідальність за порушення виборчого законодавства

Методичні рекомендації

Опанування цієї теми студентам слід почати з визначення поняття і видів відповідальності за порушення законодавства про вибори. Слід звернути увагу на конституційно-правову відповідальність у виборчому праві: підстави і заходи. Вина у виборчому праві.

Вміти відмежувати адміністративно-правову, кримінально-правову та цивільно-правову відповідальність у виборчому праві.

Вивчення цієї теми необхідно завершити характеристикою процедури вирішення електоральних конфліктів: адміністративна процедура; судова процедура.

Питання для обговорення

1. Поняття, підстави та види юридичної відповідальності у виборчому праві.

2. Конституційно-правова відповідальність у виборчому праві: підстави і заходи.

3. Вина у виборчому праві.

4. Адміністративно-правова відповідальність у виборчому праві.

5. Кримінально-правова відповідальність у виборчому праві.

6. Цивільно-правова відповідальність у виборчому праві.

7. Публічно-правова відповідальність.

8. Процедури вирішення електоральних конфліктів: адміністративна процедура; судова процедура.

Питання для поглибленого вивчення теми

1. Юридична відповідальність у виборчому процесі.

2. Публічно-правова відповідальність.

4. Причини і умови виникнення виборчих спорів.

5. Судовий захист виборчих прав громадян (аналіз правозастосовчої практики).

6. Процедури вирішення електоральних конфліктів: адміністративна процедура; судова процедура.

Вправи для самостійної роботи

Завдання 1

Відповідальність засобів масової інформації за порушення норм виборчого права: сучасне правове регулювання (на прикладі зарубіжних країн).

Завдання 2

Відповідальність політичних партій за порушення виборчого права (на прикладі зарубіжних країн).

Завдання 3

Виразити схематично або таблицею: Адміністративно-правова відповідальність в виборчому праві (на прикладі зарубіжних країн).

Завдання 4

Виразити схематично або таблицею: Кримінально-правова відповідальність у виборчому праві (на прикладі зарубіжних країн).

Завдання 5

Виразити схематично або таблицею: Цивільно-правова відповідальність у виборчому праві (на прикладі зарубіжних країн).

**Варіанти модульних контрольних робіт з дисципліни
«Порівняльне виборче право»
для студентів денної/заочної форми навчання**

Варіант 1

1. Основні категорії та інститути виборчого права зарубіжних країн.
2. Визначте, як проводяться вибори за мажоритарною системою відносної більшості:
  - а) в 1 тур;
  - б) в 2 тури;
  - в) у кілька турів;
  - г) шляхом перебалотування.
3. Виборче законодавство України регулює виборчу систему і виборчий процес, спираючись на конституційні принципи виборчого права. Вибори Президента України, згідно з Конституцією України (ст. 103), призначає Верховна Рада України. Вибори депутатів Верховної Ради України призначає Президент України (ст. 77).

Питання:

У чому полягають основні принципи виборчої системи України в порівнянні з принципами функціонування виборчих систем зарубіжних країн? Наведіть конкретні приклади, посилаючись на джерела виборчого права зарубіжних країн.

Варіант 2

1. Принципи виборчого права зарубіжних країн.
2. Визначте, які виборчим системи відносяться до непропорційної виборчої системи:
  - а) система обмеженого голосування;
  - б) система єдиного непереданого голосу;
  - в) система преференційованого голосування;
  - г) система єдиного переданого голосу;
  - д) система кумулятивного голосування.

3. У одного з кандидатів під час передвиборчої агітації в якості символу в усіх агітаційних матеріалах зазначалося стилізоване зображення сонця. Під час голосування на виборчих дільницях у спостерігачів від цього кандидата на пост розпізнавального знака вказувалося стилістичне зображення сонця. Інший кандидат по тому ж виборчому округу звернувся до виборчої комісії з вимогою зобов'язати свого суперника усунути у його спостерігачів як розпізнавального знака дане зображення, оскільки це є передвиборною агітацією.

Питання:

Якою повинна бути відповідь виборчої комісії? Підготуйте її. Які норми виборчих законів зарубіжних країн регламентують порядок проведення передвиборної агітації?

Варіант 3

1. Міжнародні стандарти виборчих прав: загальна характеристика. Загальна декларація прав людини, Міжнародні пакти про права людини 1966 року про виборче право.

2. До якої виборчої системи належить квотне визначення результатів голосування?

- а) мажоритарною виборчою системою відносної більшості;
- б) мажоритарною виборчою системою абсолютної більшості;
- в) непропорційним виборчим системам;
- г) пропорційною виборчою системою.

3. Реєстрація виборців означає, як правило, включення особи, яка має виборчі права, в список виборців, на підставі якого вона допускається до голосування. Вона може носити обов'язковий і необов'язковий, добровільний характер. У першому випадку (наприклад, у ФРН, Італії, Великобританії, Індії, Швеції, Швейцарії та ін.) В списку виборців виявляються всі встановлені реєстраторами особи, які мають право голосу, незалежно від їх бажання.

У другому (наприклад, в США, Франції, Іспанії, Мексиці і ін.) - тільки ті, хто сам висловив бажання взяти участь в голосуванні.

Питання:

Визначте, який вид реєстрації встановлений в цих країнах, хто уповноважений реєструвати виборців.

Варіант 4

1. Джерела виборчого права зарубіжних країн: порівняльна характеристика.

2. Коли вперше в Східній Європі була застосована пропорційна виборча система?

- а) при виборах до Держдуми в 1906 році;
- б) при виборах органів земського самоврядування в 1917 році;
- в) при виборах в Установчі збори в 1917 році;
- г) при виборах до органів радянської влади за Конституцією 1918 року;
- д) при виборах народних депутатів Української РСР 1990 році;
- е) при виборах до Держдуми Федеральних Зборів РФ 1993 році.

3. Виборчий процес як елемент виборчої системи - це нормативно врегульована діяльність політичних суб'єктів (органів, партій та інших об'єднань, виборців і їх груп) щодо організації і проведення виборів в державні органи і органи місцевого самоврядування.

Питання:

Наведіть характеристику а) стадійної і б) забезпечувальної складових виборчого процесу в порівняльному аспекті.

Варіант 5

1. Конвенція про стандарти демократичних виборів, виборчих прав і свобод в державах - учасницях СНД.

2. Поняття виборчого права та виборчої системи зарубіжних країн відносяться:

- а) до виборів органів державної влади шляхом голосування виборців;

- б) до виборів органів державної влади;
- в) до виборів державних органів, здійснюваних будь-якими способами;
- г) до виборів керівників палат парламенту, голів постійних комісій палат, їх заступникам;
- д) до виборів державних органів, посадових осіб і органів громадських об'єднань;
- е) до виборів державних органів, посадових осіб і органів місцевого самоврядування.

3. У характеристиці виборчої системи важливе місце займає проблема загороджувального бар'єру, що вводиться при використанні пропорційної, а змішаної системи - з метою уникнення надмірно дробової партійно-фракційної структури парламенту і створення в ньому досить великих партійних фракцій. Разом з тим, в ряді зарубіжних країн висловлюються думки про скасування загороджувального бар'єру.

Питання:

Наведіть аргументи за і проти даного інституту виборчого права. Обґрунтуйте свою позицію.

Варіант 6

1. Класифікація виборчих систем зарубіжних країн.
2. Виберіть серед наведених нижче принципів принципи виборчого права зарубіжних країн:
  - а) загальний;
  - б) рівний;
  - в) прямий;
  - г) таємне голосування;
  - д) масова участь виборців;
  - е) вільні вибори;
  - ж) обов'язкова участь зареєстрованих виборців;
- 3) Вибори в неробочий день.

3. У період виборів в одній із зарубіжних держав в інформаційних матеріалах про кандидата, розміщених в приміщенні дільничної виборчої комісії, крім відомостей біографічного характеру були вказані положення його передвиборної програми. Спостерігач, який представляв на цій виборчій дільниці іншого кандидата, звернувся до дільничної виборчої комісії зі скаргою на неприпустимість такого роду інформації.

Питання:

Чи правий спостерігач?

Варіант 7

1. Мажоритарна виборча система і її модифікації в зарубіжних країнах.
2. Виборець в зарубіжних країнах - це:
  - а) громадянин, який володіє активним виборчим правом;
  - б) громадянин, який володіє пасивним виборчим правом;
  - в) громадянин, який є членом виборчої комісії з правом вирішального голосу;
  - г) громадянин, який є членом виборчої комісії з правом дорадчого голосу;
  - д) громадянин, зареєстрований як кандидат.

3. У період виборів в одній із зарубіжних держав виборці отримали від одного з кандидатів вітальні листівки до свята. У частини громадян це викликало обурення, оскільки в розпорядженні кандидата знаходилися відомості про їх місце проживання і повні дані про їх прізвища, імена, по батькові. У зв'язку з цим вони звернулися до виборчої комісії зі скаргою на подібні дії кандидата.

Питання:

Чи справедливою є їхня скарга? Яке рішення повинна прийняти виборча комісія?

Варіант 8

1. Пропорційна виборча система та її модифікації в зарубіжних країнах.
2. З якого віку громадяни в більшості зарубіжних країн мають активне виборче право:

- а) з 14 років;
- б) з 16 років;
- в) з 18 років;
- г) з 21 року;
- д) з 25 років.

3. У період виборів в іноземній державі один з кандидатів використовував в своїх агітаційних матеріалах гасло політичної партії, членом якої він не був. Партія звернулася зі скаргою до виборчої комісії на дії кандидата, обґрунтовуючи скаргу тим, що гасло партії - це її інтелектуальна власність.

Питання:

Як вирішити зазначений спір.

Варіант 9

1. Змішані виборчі системи і їх модифікації в зарубіжних країнах.
2. Для яких громадян зарубіжних країн встановлено обмеження активного і пасивного виборчого права:

- а) для визнаних судом недієздатними або тих, що перебувають у місцях позбавлення волі за вироком суду;
- б) для визнаних судом недієздатними і які перебувають у лікувальних установах;
- в) для судимих;
- г) для членів виборчих комісій;
- д) немає правильної відповіді.

3. У період виборів в одній із зарубіжних держав громадяни, які здійснювали збір підписів виборців на підтримку висунення списку

кандидатів, одночасно інформували виборців про відповідні списки кандидатів. Зокрема, вони роздавали людям друковані інформаційні матеріали, що містять відомості про кандидатів цього списку. У виборчу комісію була направлена скарга, загальний зміст який полягав в тому, що агітація за список кандидатів можлива тільки з моменту його реєстрації.

Питання:

Яким повинен бути висновок виборчої комісії?

Варіант 10

1. Електронне голосування і проблеми забезпечення демократичних стандартів виборів.

2. Агітаційні матеріали на виборах - це:

а) Друковані, аудіовізуальні та інші матеріали, що містять ознаки передвиборної агітації, агітації з питань референдуму і призначені для масового поширення, оприлюднення в період виборчої кампанії, кампанії референдуму;

б) друковані, аудіовізуальні та інші матеріали для проведення агітації в день виборів;

в) рекламні плакати, буклети, відеоролики, які використовуються для реклами споживчих і інших товарів;

г) друковані, аудіовізуальні та інші матеріали, що містять ознаки передвиборної агітації, агітації з питань референдуму і призначені для індивідуального поширення, без оприлюднення в період виборчої кампанії, кампанії референдуму.

3. Надайте розгорнуту класифікацію сучасних виборчих систем.

Питання:

Яка з даних систем представляється Вам найбільш демократичною? чому?

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Вибори - це:
  - a) дії громадян, виборчих об'єднань, виборчих комісій та органів державної влади щодо формування різних органів влади;
  - b) дії органів державної влади за призначенням кандидатів на виборні посади;
  - c) закріплення шляхом голосування заздалегідь визначених співробітників виконавчих органів.

2. Виборче право зарубіжних країн як сукупність норм, що регулюють організацію і проведення виборів - це:
  - a) виборче право в об'єктивному сенсі;
  - b) активне виборче право;
  - c) виборча правоздатність;
  - d) виборче право в суб'єктивному сенсі.

3. Поняття виборчого права та виборчої системи відносяться:
  - a) до виборів органів державної влади шляхом голосування виборців;
  - b) до виборів органів державної влади;
  - c) до виборів державних органів, здійснюваних будь-якими способами;
  - d) до виборів керівників палат парламенту, голів постійних комісій палат, їх заступникам;
  - e) до виборів державних органів, посадових осіб і органів громадських об'єднань;
  - f) до виборів державних органів, посадових осіб і органів місцевого самоврядування.

4. Принципи виборчого права:
  - a) загальне;
  - b) рівне;
  - c) пряме;
  - d) таємне голосування;
  - e) масова участь виборців;
  - f) вільні вибори;
  - g) обов'язкова участь зареєстрованих виборців;
  - h) вибори в неробочий день.

5. Виборець в зарубіжних країнах - це:
  - a) громадянин, який володіє активним виборчим правом;
  - b) громадянин, який володіє пасивним виборчим правом;
  - c) громадянин, який є членом виборчої комісії з правом вирішального голосу;
  - d) громадянин, який є членом виборчої комісії з правом дорадчого голосу;
  - e) громадянин, зареєстрований як кандидат.

6. З якого віку громадяни в більшості зарубіжних країн володіють активним виборчим правом:

- a) з 14 років;
- b) з 16 років;
- c) з 18 років;
- d) з 21 року;
- e) з 25 років.

7. Для яких громадян встановлені обмеження активного і пасивного виборчого права:

- a) для визнаних судом недієздатними або ті, що перебувають у місцях позбавлення волі за вироком суду;
- b) для визнаних судом недієздатними і які знаходяться у лікувальних установах;
- c) для судимих;
- d) для членів виборчих комісій;
- e) немає правильної відповіді.

8. Скільки мандатів може бути в багатомандатному виборчому окрузі:

- a) не більше 3;
- b) не більше 5;
- c) не більше 7;
- d) будь-яке число;

9. Коли в більшості зарубіжних країн припиняється передвиборча агітація при проведенні виборів:

- a) за 15 діб;
- b) за 3 доби;
- c) за 1 добу;
- d) за 12 годин;
- e) не припиняється.

10. Агітаційні матеріали:

- a) друковані, аудіовізуальні та інші матеріали, що містять ознаки передвиборної агітації, агітації з питань референдуму і призначені для масового поширення, оприлюднення в період виборчої кампанії, кампанії референдуму;
- b) друковані, аудіовізуальні та інші матеріали для проведення агітації в день виборів;
- c) рекламні плакати, буклети, відеоролики, які використовуються для реклами споживчих і інших товарів;
- d) друковані, аудіовізуальні та інші матеріали, що містять ознаки передвиборної агітації, агітації з питань референдуму і призначені для індивідуального поширення, без оприлюднення в період виборчої кампанії, кампанії референдуму.

11. Висування кандидата:

- a) ініціатива виборчого об'єднання, виборчого блоку в визначенні кандидата в виборний орган;
- b) самовисування кандидата в виборний орган, на виборну державну посаду чи муніципальну посаду;
- c) запалення підписних листів передвиборчим штабом кандидата;
- d) самовисування кандидата, ініціатива виборчого об'єднання, виборчого блоку в визначенні кандидата в виборний орган, на виборну державну чи муніципальну посаду.

12. Депутат:

- a) особа, обрана виборцями відповідного виборчого округу в представницький орган державної влади на основі загального, рівного і прямого виборчого права при таємному голосуванні;
- b) особа, призначена в представницький орган державної влади або в представницький орган місцевого самоврядування на основі загального, рівного і прямого виборчого права при таємному голосуванні;
- c) особа, обрана виборцями відповідного виборчого округу в представницький орган державної влади або в представницький орган місцевого самоврядування на основі загального, рівного і прямого виборчого права при таємному голосуванні;
- d) особа, обрана виборцями всієї країни в представницький орган державної влади або в представницький орган місцевого самоврядування на основі загального, рівного і непрямого виборчого права при відкритому голосуванні.

13. Виборча кампанія:

- a) діяльність з підготовки та проведення виборів, що здійснюється в період з дня офіційного опублікування (публікації) рішення уповноваженої на те посадової особи, державного органу, органу місцевого самоврядування;
- b) діяльність з підготовки та проведення виборів, здійснюється в період з дня офіційного опублікування (публікації) рішення уповноваженої на те посадової особи, державного органу, органу місцевого самоврядування про призначення (проведення) виборів до дня подання виборчою комісією, організуючою вибори, звіту про витрачання коштів відповідного бюджету, виділених на підготовку і проведення виборів;
- c) діяльність з підготовки та проведення виборів, здійснюється в період з дня офіційного опублікування (публікації) рішення уповноваженого на те посадової особи, державного органу, органу місцевого самоврядування про призначення (проведення) виборів до дня проведення виборів.

14. Вкажіть поняття, яке позначає сукупність встановлених законом правил проведення виборів, регламентів здійснення конкретних процедур виборчої кампанії, способів визначення результатів голосування:

- a) абсентеїзм;
- b) виборча система;
- c) активне виборче право;
- d) електоральна практика.

15. Вкажіть, як називається ухилення виборців від участі у голосуванні:

- a) пацифізм;
- b) анархізм;
- c) популізм;
- d) абсентеїзм;
- e) ревізіонізм.

16. Визначте, за умов існування якого типу виборчої системи обрання кандидата стає можливим, якщо його підтримали щонайменше 50% виборців:

- a) мажоритарна система кваліфікованої більшості;
- b) змішана система;
- c) мажоритарна система абсолютної більшості;
- d) пропорційна система з преференціями.

17. Визначте право громадянина виступати у якості особи, яку обирають:

- a) абсентеїзм;
- b) пасивне виборче право;
- c) цензування виборчого права;
- d) активне виборче право.

18. Вкажіть поняття, яке визначає сукупність громадян, яким надане право брати участь у виборах певного органу, політичної партії або конкретної особи

- a) ресурс;
- b) еліта;
- c) об'єкт;
- d) електорат;
- e) народ.

19. Визначте, з якою метою в деяких державах законодавчо встановлюється обмеження передвиборчих витрат:

- a) проконтролювати доходи кандидатів;
- b) забезпечити рівність можливостей кандидатів;
- c) зекономити бюджетні кошти;
- d) не допустити повного розорення кандидатів;
- e) викликати довіру виборців.

20. Визначте, який тип виборчої системи спирається на суто партійні вибори, коли партії, які беруть участь у виборах, формують виборчі списки, за які голосують виборці:

- a) пропорційна;
- b) мажоритарна абсолютної більшості;
- c) змішана;
- d) мажоритарна відносної більшості;
- e) мажоритарна кваліфікованої більшості.

21. Вкажіть, яким виборчим правом користується громадянин, що прийшов у день голосування на виборчу дільницю з метою проголосувати:

- a) пасивним виборчим правом;

- b) цензовим виборчим правом;
- c) активним виборчим правом;
- d) загальним виборчим правом;
- e) рівним виборчим правом.

22. Вкажіть функцію виборів за умов існування демократичного політичного режиму:

- a) встановлення цілей і завдань суспільного розвитку;
- b) легітимація державної влади;
- c) артикуляція інтересів різних суспільних груп;
- d) ідеологізація суспільної свідомості;
- e) розбудова правової держави.

23. Визначте тип виборів, сутнісною ознакою яких є дочасне, з точки зору чинного законодавства, проведення:

- a) традиційні;
- b) термінові;
- c) позачергові;
- d) чергові;
- e) повторні.

24. Визначте діючий в Україні тип виборчої системи на виборах до Верховної Ради України:

- a) мажоритарна система кваліфікованої більшості;
- b) пропорційна система з преференціями;
- c) пропорційно-мажоритарна система;
- d) пропорційна система закритих загальнонаціональних списків;
- e) мажоритарна система відносної більшості.

25. Визначте вік громадянина, який, відповідно до чинного українського законодавства, отримує активне виборче право:

- a) 21 рік;
- b) 18 років;
- c) 16 років;
- d) 35 років;
- e) 40 років.

26. Визначте вік громадянина, який, відповідно до чинного українського законодавства, отримує пасивне виборче право у виборах президента України:

- a) 21 рік;
- b) 18 років;
- c) 16 років;
- d) 35 років;
- e) 40 років.

27. Визначте вік громадянина, який, відповідно до чинного українського законодавства, отримує пасивне виборче право у виборах народних депутатів України:

- a) 21 рік;
- b) 18 років;
- c) 16 років;
- d) 35 років;
- e) 40 років.

28. Визначте вік громадянина, який, відповідно до чинного українського законодавства, отримує пасивне виборче право у місцевих виборах в Україні:

- a) 21 рік;
- b) 18 років;
- c) 16 років;
- d) 35 років;
- e) 40 років.

29. «Зайва» назва в переліку виборчих систем:

- a) мажоритарна;
- b) пропорційна;
- c) багатопартійна;
- d) змішана.

30. Визначте врегульовану законом діяльність індивідів, органів, організацій та груп з підготовки і проведення виборів до державних і самоврядних органів:

- a) виборча система;
- b) виборча квота;
- c) передвиборча агітація;
- d) виборчий процес;
- e) політична реклама.

31. До конституційних принципів виборчого права України відносять:

- a) доцільність;
- b) порядність;
- c) людяність;
- d) гласність;
- e) таємне голосування.

32. Конституційним принципом виборчого права є:

- a) прозорість виборів;
- b) чесність виборів;
- c) незалежність;
- d) таємне голосування;
- e) відкритість.

33. Партійна система - це:

- a) сукупність усіх наявних в країні політичних партій;

- b) сукупність партій, що мають доступ до влади або можливість отримати її;
- c) сукупність партій, які беруть участь в парламентських виборах.

34. Верховна Рада України обирається строком на:

- a) три роки;
- b) чотири роки;
- c) п'ять років;
- d) шість років.

35. Чи володіють іноземні громадяни, особи без громадянства, які протягом останніх десяти років проживають в Україні, пасивним виборчим правом у місцевих виборах:

- a) так;
- b) ні;
- c) так, якщо це передбачено відповідним міжнародним договором;
- d) так, якщо вони народилися на території України;
- e) так, якщо отримали посвідчення закордонного українця.

36. Чи володіють іноземні громадяни, особи без громадянства, які протягом останніх десяти років проживають в Україні, активним виборчим правом у місцевих виборах:

- a) так;
- b) ні; так, якщо це передбачено відповідним міжнародним договором;
- c) так, якщо вони народилися на території України;
- d) так, якщо отримали посвідчення закордонного українця.

37. Чи володіють іноземні громадяни, особи без громадянства, які протягом останніх десяти років проживають в Україні, пасивним виборчим правом у виборах Президента України:

- a) так;
- b) ні;
- c) так, якщо це передбачено відповідним міжнародним договором;
- d) так, якщо вони народилися на території України;
- e) так, якщо отримали посвідчення закордонного українця.

38. Чи володіють іноземні громадяни, особи без громадянства, які протягом останніх десяти років проживають в Україні, активним виборчим правом у виборах Президента України:

- a) так;
- b) ні;
- c) так, якщо це передбачено відповідним міжнародним договором;
- d) так, якщо вони народилися на території України;
- e) так, якщо отримали посвідчення закордонного українця.

39. Чи володіють іноземні громадяни, особи без громадянства, які протягом останніх десяти років проживають в Україні, активним виборчим правом у виборах народних депутатів України:

- a) так;
- b) ні;
- c) так, якщо це передбачено відповідним міжнародним договором;
- d) так, якщо вони народилися на території України;
- e) так, якщо отримали посвідчення закордонного українця.

40. Чи володіють іноземні громадяни, особи без громадянства, які протягом останніх десяти років проживають в Україні, пасивним виборчим правом у виборах народних депутатів України:

- a) так;
- b) ні;
- c) так, якщо це передбачено відповідним міжнародним договором;
- d) так, якщо вони народилися на території України;
- e) так, якщо отримали посвідчення закордонного українця.

41. Виборче законодавство, яке встановлює, що вибори є вільними і тому ніхто не може змусити громадянина йти на вибори, є прикладом:

- a) імперативного конституційно-правового регулювання;
- b) диспозитивного конституційно-правового регулювання;
- c) субординаційного конституційно-правового регулювання;
- d) централізованого конституційно-правового регулювання.

42. Виборче право, право на об'єднання, право на звернення є:

- a) правами громадянина;
- b) правами людини;
- c) правами особи;
- d) особистими правами людини.

43. Вкажіть хто не вважається суб'єктом виборчого процесу:

- a) виборець;
- b) офіційний спостерігач;
- c) кандидат у депутати;
- d) виборчий округ.

44. Вибори це:

- a) форма політичного режиму;
- b) делегування повноважень депутатам;
- c) форма прямого волевиявлення громадян.

45. Суб'єктивне виборче право це:

- a) право обирати;
- b) право бути обраним;
- c) право обирати і бути обраним;

- d) сукупність норм права, що регулюють процес виборів.
46. Активне виборче право це:
- a) можливість бути обраним;
  - b) можливість обирати;
  - c) право бути обраним;
  - d) право обирати.
47. Пасивне виборче право це:
- a) право бути обраним;
  - b) право обирати;
  - c) право висувати кандидатів для обрання;
  - d) можливість брати участь у виборах.
48. Виборче об'єднання це:
- a) політична партія;
  - b) політична партія, її регіональне відділення чи будь-яке суспільне об'єднання, статут якого передбачає участь у виборах;
  - c) блок політичних партій;
  - d) будь-яке недержавне некомерційне громадське об'єднання.
49. Виборча система, при якій виборці голосують тільки за списки кандидатів, висунуті політичними партіями, називається:
- a) пропорційної;
  - b) мажоритарною;
  - c) змішаної.
50. Пропорційна виборча система відрізняється від мажоритарної тим що:
- a) вибори є загальними і рівними;
  - b) виборець голосує за списки кандидатів від виборчих об'єднань;
  - c) переможцем визнається кандидат, який одержав більшість голосів у своєму окрузі.
51. Поняття «одномандатний округ» характерно для виборчої системи:
- a) пропорційної;
  - b) прямого делегування;
  - c) мажоритарної.
52. При проведенні виборів із застосуванням пропорційної виборчої системи з відкритими списками кандидатів виборці голосують:
- a) за конкретного кандидата;
  - b) за політичні партії;
  - c) за політичні партії та кандидата (кандидатів), включеного в висунутий політичною партією список кандидатів.
53. Принципи виборчого права:

- a) непряме виборче право;
  - b) роздільне виборче право;
  - c) обов'язкове виборче право;
  - d) загальне виборче право.
54. До стадій виборчого процесу не відносяться:
- a) складання списків виборців;
  - b) висування та реєстрація кандидатів;
  - c) прийняття рішення балотуватися;
  - d) формування округів.
55. Що таке абсентеїзм?
- a) визнання підсумків голосування, результатів виборів недійсними;
  - b) неучасть виборців у виборах;
  - c) визнання виборів такими, що не відбулися.
56. До функцій виборів не відноситься:
- a) здійснення прямої демократії;
  - b) реалізація конституційних прав;
  - c) здійснення представницької демократії.
57. Порядок виборів до представницьких установ і виборних посадових осіб, а також визначення результатів голосів - це ...
- a) загальне голосування;
  - b) демократичні вибори;
  - c) виборча система.
58. Що таке виборче право?
- a) комплекс правових норм які регулюють порядок виборів;
  - b) комплекс дій в процесі виборів;
  - c) звід законів, за силою рівний Конституції.
59. Що реалізується на основі виборчого права?
- a) виборчі комісії;
  - b) виборчі дільниці;
  - c) виборчий процес.
60. У чому особливість абсолютної більшості?
- a) переможцем вважається той кандидат, який набрав голосів більше, ніж кожен його суперник;
  - b) переможцем вважається той кандидат, який набрав більше 75% голосів;
  - c) переможцем вважається той кандидат, який набрав 50% + 1 голос.
61. Яка виборча система діє при виборах до Верховної Ради України?
- a) пропорційна;
  - b) абсолютної більшості;

с) мажоритарна.

62. При якій виборчій системі обрані депутати не мають прямого зв'язку з виборцями конкретного округу?

- а) при системі відносної більшості;
- б) при мажоритарній;
- с) при пропорційній.

63. Як називається діяльність з підготовки і проведення виборів?

- а) голосування;
- б) виборча кампанія;
- с) висування кандидата.

64. Членами виборчої комісії в правом вирішального голосу можуть бути:

- а) прокурори;
- б) посадові особи;
- с) довірені особи кандидата в депутати;
- д) судді;
- е) представники політичних партій.

65. Які санкції передбачені законодавчо за злочини, що посягають на виборчі права громадян:

- а) позбавлення волі;
- б) обов'язкові роботи;
- с) виправні роботи;
- д) позбавлення права обіймати певні посади;
- е) штраф.

66. До непропорційних виборчих систем не відноситься:

- а) система кумулятивного голосування;
- б) система єдиного непередаваного голосу;
- с) система обмеженого голосування;
- д) система єдиного переданого голосу;
- е) система преференційованого голосування.

67. Форма звернення до суду щодо захисту виборчих прав клопотання:

- а) заява;
- б) звернення;
- с) позов;
- д) скарга.

68. КОВБ є

- а) корпоративним інформаційним ресурсом;
- б) системою контролю;
- с) комплексом технічних засобів відображення інформації;
- д) системою фінансування;

- е) системою обробки виборчих бюлетенів.
69. Поняття «виборче право» і «виборча система» - це
- тотожні поняття;
  - різні, хоча і не одні проти одних поняття;
  - однопорядкові поняття;
  - поняття збігаються в окремих елементах.
70. Які виборчі округи утворюються при використанні пропорційної виборчої системи
- змішані;
  - багатомандатні;
  - одномандатні.
71. Хто є автором рівневої періодизації принципів виборчого права:
- В.Н. Белоновский;
  - А.А. Вешняков;
  - А.В. Іванченко;
  - Ю.А. Веденєєв;
  - М.С. Матейковіч.
72. Перешкоджання здійсненню виборчих прав відноситься до:
- цивільно-правової відповідальності;
  - дисциплінарної відповідальності;
  - кримінальної відповідальності;
  - процесуальної відповідальності;
  - адміністративної відповідальності.
73. Вибори за мажоритарною системою відносної більшості проводяться:
- в 1 тур;
  - в 2 тури;
  - в кілька турів;
  - шляхом перебалотування.
74. Заборона на передвиборчу агітацію вводиться:
- за один день до виборів;
  - за два дні до виборів;
  - законом не передбачаються тимчасові обмеження;
  - за тиждень до виборів;
  - в день виборів.
75. Виборча комісія, у разі порушення кандидатом закону, може винести йому «попередження». До якого виду відповідальності можна віднести цю санкцію:
- дисциплінарної;
  - політичної;
  - конституційної;

- d) адміністративної;
- e) кримінальної;
- f) публічної.

76. Виборче право є:

- a) правовим інститутом;
- b) підінститутом;
- c) підгалуззю права;
- d) галуззю права;
- e) субінститутом.

77. До якої виборчої системи може відноситися квотне визначення результатів голосування:

- a) мажоритарною виборчою системою абсолютної більшості;
- b) непропорційним виборчим системам;
- c) пропорційною виборчою системою;
- d) мажоритарною виборчою системою відносної більшості.

78. Які санкції передбачені законодавством за злочини, що посягають на виборчі права громадян:

- a) виправні роботи;
- b) обов'язкові роботи;
- c) арешт;
- d) штраф;
- e) позбавлення права обіймати певні посади;
- f) позбавлення волі на певний строк.

79. Можливість надати перевагу одному з кандидатів в списку партії відноситься:

- a) до системи жорсткого списку;
- b) до системи панашированого списку;
- c) до системи закритого списку;
- d) до системи сполученого списку;
- e) до системи гнучкого списку.

80. Вибори у двомандатному окрузі є:

- a) уніномінальними;
- b) альтернативними;
- c) поліномінальної;
- d) панашированими.

81. Виборчі правовідносини характеризуються тим, що:

- a) вони мають всі властивості, які властиві будь-яким правовідносинам, але в той же час мають і свої відмітні ознаки;
- b) вони мають властиві тільки їм властивості і ознаки;
- c) вони мають всі властивості, що притаманні будь-яким правовідносинам.

82. Нормативні приписи у виборчому праві характеризуються:
- a) приписом;
  - b) дозволом;
  - c) сукупністю всіх перерахованих почав;
  - d) універсальністю;
  - e) заборonoю.
83. Яке поняття найбільш адекватно характеризує основу методу правового регулювання у виборчому праві:
- a) принципи виборчого права;
  - b) принципи участі громадян у виборах;
  - c) принципи проведення виборів;
  - d) принципи виборчого процесу;
  - e) принципи виборчої системи.
84. Категорії виборчого права це -
- a) способи викладу;
  - b) форма науки;
  - c) функції науки;
  - d) основні, вихідні положення;
  - e) загальні фундаментальні для даної науки поняття.
85. Кому дозволяється проводити передвиборну агітацію:
- a) ЗМІ при здійсненні ними професійної діяльності;
  - b) органам державної влади;
  - c) представникам політичної партії;
  - d) органам місцевого самоврядування;
  - e) представникам військових частин;
  - f) виборним посадовцям.
86. Норми виборчого права мають:
- a) процесуальний характер
  - b) матеріальний характер
  - c) процедурний характер
  - d) у виборчому праві представлені всі перераховані вище характеристики норм.
87. Об'єктами виборчих правовідносин не є:
- a) акції;
  - b) авторські права;
  - c) поведінка учасників виборчого процесу;
  - d) промови;
  - e) діяння, пов'язані з перешкоджанням реалізації громадянином його виборчого права;
  - f) особисті немайнові відносини.

88. Органи державної влади та місцевого самоврядування не має права інформувати виборців:

- a) про місце виборів;
- b) про день виборів;
- c) про чергових адміністрації на «гарячій лінії»;
- d) про кандидатів.

89. Особливостями норм виборчого права закріплених в законах є:

- a) їх найвища юридична сила;
- b) закріплення їх в тексті Конституції;
- c) їх особлива важливість і значимість;
- d) необхідність їх знання усіма громадянами;
- e) обов'язковість їх видання.

90. За ступенем визначеності норми виборчого права можуть бути:

- a) диспозитивними;
- b) конкретними;
- c) загальними;
- d) конценсуальними.

91. Поняття, яке означає навмисну «нарізку» виборчих округів:

- a) панашаж;
- b) абсентеїзм;
- c) джерримендерінг;
- d) праймеріз.

92. Правовий звичай як джерело виборчого права створюється:

- a) рішенням судових органів;
- b) шляхом санкціонування державою правила поведінки, який утвердився в суспільстві в результаті тривалої і багаторазової повторюваності;
- c) рішенням органів виконавчої влади;
- d) самою нормотворчістю народу під час референдуму;
- e) в результаті законодавчого процесу.

93. Принципи права - це

- a) основоположні;
- b) вихідне правило поведінки (діяльності);
- c) керівна ідея;
- d) все вище зазначені елементи складають принципи права.

94. Зняття з реєстрації кандидата в депутати відноситься до заходів:

- a) конституційної відповідальності;
- b) кримінальної відповідальності;
- c) дисциплінарної відповідальності;
- d) адміністративної відповідальності;

- e) цивільно-правової відповідальності;
- f) міжнародно-правової відповідальності;

95. Суб'єктами виборчих правовідносин є:

- a) всі юридичні особи;
- b) спостерігачі на виборах;
- c) особи без громадянства;
- d) всі фізичні особи;
- e) профспілкові організації;
- f) комерційні організації.

96. За цільовим призначенням виборчі правовідносини поділяються на:

- a) процесуальні;
- b) матеріальні;
- c) охоронні;
- d) правоустановчі;
- e) динамічні;
- f) статичні.

97. Принципи виборчого права і виборчої системи - це

- a) тотожні поняття;
- b) характеризують різні предмети правового регулювання, але не суперечать один одному;
- c) збігаються в окремих елементах;
- d) однопорядкові;
- e) поняття протистоять один одному.

98. Змістом виборчих правовідносин не є:

- a) право партії шукати собі спонсора для участі в виборах;
- b) суб'єктивні права виборців;
- c) правотворча діяльність законодавця щодо розробки виборчого закону;
- d) право члена виборчої комісії скласти протокол про адміністративне правопорушення в ході виборів;
- e) право вимоги.

99. Чи складають основу методу правового регулювання у виборчому праві такі групи принципів:

- a) економічних;
- b) політичних принципів;
- c) духовних;
- d) філософських;
- e) так, всі перераховані групи принципів становлять метод правового регулювання виборчого права;
- f) ні, дані групи принципів характеризують самостійні методи дослідження і не входять в метод правового регулювання виборчого права.

100. Суб'єктами конституційно-правової відповідальності виступають:

- a) всі фізичні особи, які досягли повноліття;
- b) виборчі об'єднання;
- c) всі юридичні особи, зареєстровані в установленому порядку;
- d) міжнародні об'єднання;
- e) виборчі блоки.

ТЕМИ РЕФЕРАТИВНИХ РОБІТ З ДИСЦИПЛІНИ

«ПОРІВНЯЛЬНЕ ВИБОРЧЕ ПРАВО»

1. Виборче право і політичний процес на прикладі зарубіжних країн.
2. Виборче право і політичні інститути в зарубіжних країнах.
3. Виборче право в системі публічного права зарубіжних країн.
4. Цензова демократія: в минулому і сьогоденні на прикладі зарубіжних країн.
5. Публічне і приватне фінансування виборчих кампаній або до питання про відкритість і прозорість фінансових процедур у виборчому процесі.
6. Інформаційно-фінансові технології у виборчому процесі: між законодавством і практикою.
7. Політична демократія і електорально-правова культура.
8. Співвідношення категорій політична влада, державна влада і виборча влада.
9. Порівняльно-правова характеристика виборчого права зарубіжних країн (за вибором студента).
10. Становлення, еволюція та тенденції сучасного виборчого права України.
11. Правові наслідки рішень Європейського Суду з прав людини для виборчого права: питання теорії і практики.
12. Сучасні виборчі системи: принципи класифікації, достоїнства і недоліки.
13. Політичні партії як суб'єкти виборчого права: загальна характеристика.
14. Правовий статус засобів масової інформації у виборчому праві зарубіжних країн.
15. Відповідальність політичних партій за порушення виборчого права.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО НАПИСАННЯ РЕФЕРАТІВ

Важливим елементом самопідготовки студента, а також його підготовки до семінарських занять є написання реферату. Реферат являє собою письмову роботу студента по одній з вибраних тем курсу «Порівняльне виборче право» і повинен бути результатом самостійної творчої роботи. Тому в рефераті студент повинен відобразити своє знання і розуміння проблеми, що досліджується.

Мета написання реферативної роботи: напрацювання самостійних творчих навичок з підготовки письмової роботи, яка представляє собою загальний огляд (аналіз) наукових публікацій та розгорнуте і аргументоване викладення власного погляду студента, з можливістю критичного підходу до деяких наукових теоретичних підходів за визначеною темою наукового дослідження.

Задачі реферату: вдосконалення уміння працювати з першоджерелами, матеріалами періодичного друку, законодавчими нормативно-правовими актами і т.д.; залучення студентів до самостійного вивчення предмету дослідження; формування логічного мислення, правової культури студента; виробіток навиків творчого пошуку, аналізу літературних джерел.

Вимоги, що пред'являються до оформлення рефератів:

– структура роботи складається з титульного аркушу (Додаток 1), плану, вступу, основної частини, загальних висновків, списку використаних наукових та нормативних джерел. Посилання на використані джерела є обов'язковими;

– вступ має містити: аналіз актуальності проблематики дослідження (висвітлення актуальності не повинно бути багатослівним, досить кількома реченнями висловити сутність проблеми наукового завдання), мету і завдання, об'єкт дослідження (це процес або явище, що породжує проблемну ситуацію й обране для вивчення), предмет дослідження (міститься в межах об'єкта);

– основний зміст роботи повинен містити детальний аналіз проблематики визначеної теми наукової роботи з оглядом наукових підходів та власних аргументованих ідей до вирішення проблеми, можливий аналіз нормативного матеріалу та матеріалів юридичної практики;

– загальні висновки по роботі – коротке викладення чітко сформульованих ідей і належно обґрунтованих пропозицій основної частини, які мають науково-практичне значення і є самостійним здобутком студента;

– список використаних джерел (не менш ніж 5 найменувань).

Оформлення роботи:

- загальний об'єм всієї роботи від 5 до 15 друкованих

сторінок;

- поля: верхнє, нижнє – 2 см, зліва - 2,5 см, справа –1,5 см;
- шрифт - 14 Times New Roman, інтервал – 1,5;
- нумерація сторінок у верхньому правому куті;
- посилання у тексті на використані джерела оформлюються

у квадратних дужках [1, с. 14], де перше число означає порядковий номер у списку використаних джерел, друге – номер сторінки. Перелік джерел (література) оформлюється за ДСТУ 2015.

Першою сторінкою є титульний аркуш, який включають до загальної нумерації сторінок, але на ньому номер сторінки не ставлять. На наступних сторінках номер проставляють у правому верхньому куті сторінки без крапки в кінці. Не припустимою є підготовка проекту в зошитах, або на листах формату А-4, що заповнені з обох сторінок.

Оцінювання: рівень аналізу наукових (нормативних) джерел, повнота розкриття теми, послідовність і правильність аргументації власних думок, якість оформлення презентації, тощо.

Контрольні питання з дисципліни «Порівняльне виборче право»

1. Предмет виборчого права як науки, підгалузі конституційного права і навчальної дисципліни.
2. Співвідношення понять «виборча система» - «виборчий процес».
3. Об'єкт і предмет виборчого права. Структурні елементи предмета виборчого права. Вузьке і широке розуміння предмета виборчого права.
4. Структура науки, підгалузі і навчальної дисципліни «Виборче право».
5. Принципи та методи виборчо-правового регулювання. Загальні, спеціальні та приватні методи пізнання у виборчому праві.
6. Поняття джерела виборчого права.
7. Нормативно-правовий акт як джерело виборчого права.
8. Міжнародні акти як джерела виборчого права.
9. Правовий звичай у виборчому праві.
10. Судова практика як джерело вдосконалення законодавства про вибори.
11. Поняття принципів права. Особливості дискусії щодо природи принципів права. Особливості принципів виборчого права.
12. Співвідношення принципів виборчого права і принципів виборча системи.
13. Диференціація принципів виборчого права.
14. Особливості конституційного закріплення принципів виборчого права законодавством зарубіжних країн.
15. Вміст загальних принципів виборчого права.
16. Поняття виборчого правовідносини.
17. Зміст виборчих правовідносин.
18. Об'єкти та суб'єкти виборчих правовідносин.
19. Класифікація виборчих правовідносин.
20. Місце виборчих прав громадян в системі прав і свобод людини.
21. Основні виборчі права громадян.
22. Активне і пасивне виборче право: досвід різних країн.
23. Взаємозв'язок виборчих прав і обов'язків.
24. Гарантії виборчих прав громадян та інших суб'єктів виборчого процесу.
25. Виборчі цензи і інші правові обмеження права на участь у виборах і референдумах.

26. Органи, що здійснюють організацію та проведення виборів в різних країнах: порядок формування і діяльності.
27. Функції виборчих органів, їх повноваження, що дозволяють їм здійснювати закріплені за ними функції.
28. Місце і роль виборчих органів в системі органів сучасної демократичної держави.
29. Взаємодія виборчих органів між собою в ході їх функціонування.
30. Поняття і принципи створення політичних партій.
31. Порядок і рівність участі політичних партій та інших громадських об'єднань у виборах.
32. Умови реєстрації кандидатів.
33. Найбільш типові причини відмови в реєстрації кандидатів, списків кандидатів.
34. Порядок оскарження відмови в реєстрації.
35. Законодавче регулювання процедури висування та реєстрації кандидатів (списків кандидатів).
36. Роль різних суб'єктів політичної діяльності, наділених законодавством правом висування кандидатів (списків кандидатів).
37. Взаємодія ініціаторів висунення кандидатів з виборчими органами, а також взаємодія кандидатів з ініціаторами їх висунення.
38. Поняття виборчої кампанії.
39. Початок і тривалість виборчої кампанії.
40. Права та обов'язки учасників виборчої кампанії.
41. Законодавче регулювання діяльності засобів масової інформації в ході виборчої кампанії.
42. Поняття електронних голосувань (e-voting).
43. Методи і різновиди електронного волевиявлення.
44. Законодавство про електронне голосування в зарубіжних країнах.
45. Форми, суб'єкти та об'єкти громадського контролю при проведенні виборів.
46. Інститут громадських спостерігачів, проблеми поширення в світі і основні аспекти правового статусу.
47. Громадське спостереження на етапі до проведення передвиборної агітації.
48. Поняття і види фінансування підготовки і проведення виборів.
49. Виборчі фонди: поняття, порядок формування і витрачання коштів.
50. Контроль за використанням коштів виборчих фондів.

51. Поняття виборчої системи, її співвідношення з поняттями виборчого права і виборчого процесу.
52. Види виборчих систем, їх переваги і недоліки з точки зору демократичного потенціалу.
53. Поняття демократичних стандартів виборів, їх відображення в правових нормах різних видів і рівнів.
54. Роль виборчих систем в забезпеченні демократичних стандартів виборів.
55. Поняття і класифікація виборчих спорів.
56. Предмет виборчого спору.
57. Основні причини виникнення виборчих спорів.
58. Механізми вирішення виборчих спорів.
59. Поняття, підстави та види юридичної відповідальності у виборчому праві.
60. Конституційно-правова відповідальність у виборчому праві: підстави і заходи.
61. Вина в виборче право.
62. Адміністративно-правова відповідальність в виборчому праві.
63. Кримінально-правова відповідальність у виборчому праві.
64. Цивільно-правова відповідальність у виборчому праві.
65. Публічно-правова відповідальність.
66. Процедури вирішення електоральних конфліктів: адміністративна процедура; судова процедура.

РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ПРИСВОЮВАНИХ СТУДЕНТАМ (СЛУХАЧАМ):

Оцінювання рівня опанування студентом матеріалу навчальної дисципліни проводиться шляхом поточного та підсумкового контролю.

Поточний контроль здійснюється у процесі вивчення дисципліни з метою виявлення ступеню розуміння студентом засвоєного навчального матеріалу та вміння застосовувати його у практичній діяльності. Поточний контроль здійснюється протягом 1 (одного) семестру під час проведення занять (40 балів), індивідуального науково-дослідного завдання (10 балів), а також за результатами виконання модульної контрольної роботи (20 балів).

Загальні критерії оцінювання результатів поточного контролю

<i>Кількість балів</i>	<i>Критерії оцінювання</i>
65-70	Глибокі та міцні знання навчального матеріалу в заданому обсязі, вміння вільно виконувати практичні завдання, передбачені навчальною програмою; знання основні на додатковій літературі; виявлення креативності у розумінні і творчому використанні набутих знань та умінь; відповіді на запитання чіткі, лаконічні, логічні і послідовні.
60-64	Повні та глибокі знання із дисципліни; успішне виконання практичних завдань; засвоєння основної та додаткової літератури; здатність до самостійного поповнення та оновлення знань; відповіді на запитання містять незначні неточності.
50-59	Міцні знання матеріалу, що вивчається, та його практичного застосування; вміння давати аргументовані відповіді на запитання; вміння вирішувати практичні задачі; невміння використовувати теоретичні знання для вирішення складних практичних задач.
40-49	Знання основних фундаментальних положень навчального матеріалу в обсязі, достатньому для подальшого навчання і майбутньої фахової діяльності; поверхове ознайомлення з основною і додатковою літературою, передбаченою навчальною програмою; можливі суттєві помилки у виконанні практичних завдань, але студент спроможний усунути їх із допомогою викладача; невміння давати аргументовані відповіді на запитання.
30-39	Знання основних фундаментальних положень матеріалу модуля; вміння вирішувати найпростіші практичні задачі; незнання окремих (непринципових) питань з матеріалу модуля; невміння послідовно і аргументовано висловлювати думку; невміння застосовувати теоретичні положення при розв'язанні практичних задач.
0-29	Незнання основних фундаментальних положень навчального матеріалу модуля; істотні помилки у відповідях на запитання; невміння розв'язувати прості практичні задачі.

Семестровий контроль проводиться:

Семестровий контроль – екзамен, який проходить у формі співбесіди під час якої студенту задаються три питання із загального переліку питань. Відповіді оцінюються за 25-бальною шкалою.

Оцінку з дисципліни студент отримує за сумою балів поточного та семестрового контролю – максимально 100 балів.

РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ СТУДЕНТИ У 1 СЕМЕСТРІ

Модуль 1 Поточний контроль та самостійна робота								Модуль 2 ІНДЗ		Модуль 3 Підсумкова атестація	Сума
ЗМ 1								Індивідуальне науково- дослідне завдання	МКР	Екзамен 30	100
11	12	13	14	15	16	17	18				
5	5	5	5	5	5	5	5				

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90–100	A	відмінно	зараховано
82–89	B	добре	
74–81	C		
64–73	D		
60–63	E	задовільно	не зараховано з можливістю повторного складання
35–59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	
0–34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Рекомендована література

Базова

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Виборчий кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2020. № 7. № 8. № 9. Ст.48.
3. Про Центральну виборчу комісію: Закон України від 30 червня 2004 року № 1932-IV. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1932-15>
4. Про державний реєстр виборців: Закон України від 22 лютого 2007 року № 698-V. Відомості Верховної Ради України. 2007. № 20. Ст. 282.
5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 1950 року: ратифікована Законом України 17 липня 1997 року № 475/97-ВР разом з першим протоколом та протоколами № 2, 4, 7 та 11. Відомості Верховної Ради України. 1997. № 40. Ст. 263.
6. Рішення Європейського суду з прав людини від 7 лютого 2008 року у справі «Ковач проти України». Офіційний вісник України. 2009. № 82. Ст. 2802.
7. Про виконання рішень та застосування практики Європейського Суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 року № 3477-IV. Відомості Верховної Ради України. 2006. № 30. Ст. 260.
8. Загальна декларація прав людини, прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10.12.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015/print
9. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, прийнятий 16.12.1966 (ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР №2148-VIII від 19.10.73) набув чинності, у тому числі для України, 23 березня 1976 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043
10. Конвенція про політичні права жінок, прийнята 20.12.1952 (вступила у дію 07.07.1954), Організація Об'єднаних Націй Набрання чинності від 07.07.1954. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_156
11. Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації від 25.12.1965 Генеральною Асамблеєю ООН (ратифікована Указом Президії Верховної Ради Української РСР від 21.01.1969). Дата набуття чинності: 04.01.69 р., для України - 07.04.69 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_105/print

12. Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації жінок, 18.12.1979 Організація Об'єднаних Націй, набрання чинності – 03.09.1981; {додатково Факультативний протокол від 06.10.99} ратифіковано 24.12.1980 із застереженням, зробленим при підписанні URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207/print
13. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод (ЄКПЛ) від 04.11.1950. Дата ратифікації Україною: 17.07.1997 Дата набрання чинності для України: 11.09.1997 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004
14. Перший Протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (20.03.1952) зі змінами, внесеними Протоколом №11. Протокол ратифіковано Законом України № 475/97-ВР URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535
15. Протокол №12 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (ETS N 177). Протокол ратифіковано Законом України № 3435-IV від 09.02.2006 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_537/print
16. Документ Копенгагенської наради Конференції з людського виміру НБСЄ, прийнятий 29.06.1990 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_082/sp:max25
17. Резолюція ПАРЄ «Про ліквідацію обмежень на право голосу» від 25.06.2005 URL: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTMLen.asp?fileid=17364&lang=en#>
18. Рекомендація R(99)15 КМ РЄ державам-членам «Про висвітленням в засобах масової інформації виборчих кампаній», ухвалено на 678-му засіданні заступників міністрів від 09.09.1999 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_726
19. Декларація критеріїв вільних та справедливих виборів Міжпарламентського Союзу URL: <http://www.ipu.org/cnl-e/154-free.htm>
20. Конституции зарубежных государств: Сборник / В.Г. Тихиня (авт.-сост.), В.П. Серебренников (авт.-сост.). Минск: Право и экономика, 2007. 470 с.
21. Конституции зарубежных стран: сборник / Дубровин В.Н. (сост.). Москва: Юрлитинформ, 2006.
22. Конституции стран СНГ и Балтии: Учеб. пособие / Московская гос. юрид. академия / Г.Н. Андреева. Москва: Юристь, 1999. 640 с.
23. Конституции зарубежных государств. Соединенные Штаты Америки, Великобритания, Франция, Германия, Италия, Япония, Канада / Сост. В.В. Маклаков. Москва: БЕК, 1996. 432 с.
24. Конституции государств – участников СНГ / Ин-т законодательства и сравнительного правоведения при правительстве РФ / Под ред. Л.А. Окуньков. Москва: Норма-ИНФРА-М, 1999. 736 с.

25. Конституции государств Восточной Европы: Учеб. пособие / Ин-т законодательства и сравнительного правоведения при правительстве РФ / Отв. ред. Д.А. Ковачев. Москва: ИНФРА-М-Норма, 1996. 160 с.
26. Конституции зарубежных государств: Великобритания. Франция. Германия. Италия. Европейский Союз. США. Япония. Индия: Учеб. пособие / В. В. Маклаков (сост., пер., вступ. ст.). – 5 изд., перераб. и доп. Москва: Волтерс Клувер, 2006. XXIV. 581 с.
27. Конституційне (державне) право зарубіжних країн: Навч. посіб. / В. М. Бесчасвикатний, О. В. Філонов, В. М. Субботін, С. М. Пашков; За ред. В. М. Бесчастного. — К.: Знання, 2007. — 467 с.
28. Натуркач Р.П., Бисага Ю.М., Белов Д.М. Виборче право в правовій системі України: Монографія. Ужгород: ТІМРАНІ. 2015. 140 с.
29. Баймуратов М. О. Міжнародні виборчі стандарти: правова природа, змістовна та системна характеристика, актуальні питання імплементації в законодавство України. Маріуп. держ. ун-т. Представництво європ. орг. публіч. права в Україні. Суми. 2012. 227 с.
30. Заворотченко Т. М. Конституційно-правові основи використання зарубіжного досвіду при охороні і захисті виборчих прав громадян. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2019. № 3. С. 24-27.
31. Мохончук Б. С. Голосування за «методом Борда» – передумови створення та практика застосування. Принципи сучасного конституціоналізму та Основний Закон України. ІХ Тодиківські читання. Збірка тез наукових доповідей і повідомлень Міжнародної наукової конференції (м. Харків, 4-5 листопада 2016 року). Харків. ТОВ «Видавництво права людини». 2016. С. 88-89.
32. Мохончук Б. С. Про вплив виборчих систем на політико-правові процеси (окремі аспекти питання). Правові засади гарантування та захисту прав і свобод людини і громадянина: зб. тез наук. доповідей і повідомл. IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 26 травня 2016 року). Харків: ТОВ «Видавництво права людини», 2016. С. 26-30.
33. Ключковський Ю.Б. Виборчі системи та українське виборче законодавство: монографія. Національний університет «Києво-Могилянська Академія». К.: Час Друку. 2011. 132 с.
34. Афанасьєва М.В. Виборча інженерія в Україні: теоретико-методологічні засади та конституційно-правове забезпечення: дис. здоб. наук. ступ. докт. юрид. наук. 12.00.02. – конституційне право; муніципальне право. Одеса. 2015. 480 с.
35. Климкова І. І. Вибори і виборчі системи : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К. : ДП «Видавничий дім «Персонал». 2011. 160 с.

36. Нестерович В.Ф. Зміст та структура суб'єктивного виборчого права в Україні. Вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2018. Спеціальний випуск № 3. С. 163-169.

Допоміжна

1. Баймуратов М. А., Кофман Б. Я. Международные избирательные стандарты: правовая природа, содержательная и системная характеристики, актуальные вопросы имплементации в законодательство Украины: монография. Сумы: Университетская книга, 2012. 254 с.
2. Баймуратов М.О. Забезпечення виборчих прав людини в сучасних умовах державотворення: навчальний посібник/ М.О. Баймуратов, Ю.В. Бойко. Маріуполь:МДУ,2015. 177 с.
3. Батура С. В. Теоретико-правові засади виборчих систем України та Європейського Союзу: порівняльно-правовий аналіз: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2015. 244 с.
4. Бучин М. Федорій І. Порівняльний аналіз основних виборчих систем: проблема вибору оптимальної моделі виборчої системи для України у плані дотримання демократичних принципів виборів. Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. Львів: Видавництво Національного університету "Львівська політехніка", 2009. Випуск 21. С. 58-62.
5. Вибори в Європейському Союзі / за ред. Д.С. Ковриженка; Київ: ФАДА, ЛТД, 2006. 156 с.
6. Георгізова І. Л. Виборча система в США: переваги та недоліки. Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія: Право. Ужгород: Гельветика, 2013. Вип. 21. Т1, Ч.2. С. 118-121
7. Гончарук В. П. Виборча система як механізм сучасної демократії. Вісник Київського Національного Університету імені Тараса Шевченка: серія філософія і політологія. 2000. Вип. 32. С. 56-61
8. Дешко Т. Інструментарій аналізу виборчих систем. Наукові записки НУ «Києво-Могилянська академія». 2005. С. 50-56
9. Ільченко І. М. Виборчі права людини в контексті імплементації міжнародних стандартів виборів. Наукові записки НаУКМА (Юридичні науки). 2006. С. 185-188
10. Карпа Т. І. Географія виборчих систем. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Географія. 2014. №1. С. 131-138.
11. Кожухар О. І. Трансформація політичних структур в постсоціалістичних країнах Центрально-Східної Європи. Вісник Дніпропетровського університету. Сер. Історія та археологія. Дніпропетровськ, 2008. Вип. 16. С. 170–178.
12. Любарев А. Е. Избирательные системы: российский и мировой опыт. Москва: РОО «Либеральная миссия», 2016. 632 с
13. Любарев А. Е. Проблемы систематизации международных избирательных стандартов. Московский журнал международного права. 2009. №3. С. 5-25.
14. Морозова О. С. Проектирование избирательной системы с использованием избирательной инженерии. Научные ведомости БелГУ. Сер. История. Политология. Экономика. Информатика. 2014. №1(172), вып. 29. С. 154- 161.

15. Мостіпан О. М. Ефективність мажоритарної, пропорційної та змішаної виборчих систем. Держава і право. Вип. 53. С. 734-740
16. Мяловицька Н. А. Виборчі системи: досвід європейських держав. Вісник ЦВК. 2008. №1(11). С. 61-67.
17. Орлов А. Г., Лафитский В. И., Ракитская И. А., Кузнецова Т. О. Современные избирательные системы. Вып. 3: Испания, США, Финляндия. Москва: РЦОИТ: Типография «Новости», 2009. 448 с
18. Романюк А. Оцінка пропорційності виборчих систем країн Західної Європи та України: порівняльний аспект. Вісник Центральної виборчої комісії. 2007. № 2(8). С. 58-63.
19. Романюк А., Литвин В. Техніка «санітарного кордону» до радикальних партій у країнах Центрально-Східної Європи. *Studia politologica Ucraino-Polona*. 2014. Вип. 4. С. 130-144.
20. Руппель А. Х. Принципы избирательного права как критерий демократичности избирательных систем: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Москва, 1993. 17 с.
21. Сенюта І. В. Визначення поняття «вибори» та «виборча система». Держава і право. 2008. №3. С. 297-303.
22. Серьогіна С. Г. Європейські стандарти виборів і виборче законодавство України. «Вісник Центральної виборчої комісії». №1(7). 2007. С. 38-44.
23. Федорів Х. І. Поняття виборчої системи та її характеристика. Прикарпатський вісник НТШ. Думка. 2012. № 3(19). С. 205-214.
24. Черленяк І. І. Особливості парламентської виборчої системи Угорщини. Стратегічні пріоритети. №4(5). 2007. С. 41-47.
25. Четвериков А. О. Избирательные системы государств-членов ЕС. Центр права Европейского Союза МГЮА. URL: http://eulaw.edu.ru/documents/articles/izbir_sistem.htm.
26. Шведа Ю. Р. Вибори та виборчі системи. Європейські стандарти та досвід для утвердження демократії в Україні. Львів, 2010. 462 с.
27. Штефуца В. О. Виборча система ФРН як інституційна основа формування представницьких органів влади та механізм артикуляції інтересів 188 громадян: федеральний та земельний вимір: автореф. дис. ... канд. політ. наук. Львів, 2011. 20 с.

Інформаційні ресурси

Офіційні сайти державних органів:

1. <http://www.rada.gov.ua/> – Сервер Верховної Ради. Містить базу даних по законодавству України, законопроекти, новини українського парламенту.
2. <http://www.kmu.gov.ua/> – Кабінет міністрів України. Інформація про уряд України, органи влади, новини.
3. www.mfa.gov.ua – міністерство закордонних справ України.
4. <http://president.gov.ua> – сайт Адміністрації Президента України.
5. <http://court.gov.ua/> - офіційний веб-портал Судової влади України.
6. <http://www.ccu.gov.ua/ru> - сайт Конституційного суду України.

Електронні бібліотеки:

1. <http://www.nbuv.gov.ua> – Національної бібліотеки України ім. В.І.Вернадського.
2. <http://www.catalogue.nplu.org> – Національна парламентська бібліотека України.
3. <http://pravo.biz.ua/> – юридична бібліотека.
4. <http://www.lawyersunion.org.ua> – Союз юристів України - Всеукраїнське громадське об'єднання.
5. <http://www.nau.kiev.ua/> – Правові системи НаУ.
6. <http://www.razumkov.org.ua> – Центр Разумкова.
7. <https://worldconstitutions.ru/> - інтернет-бібліотека конституцій російською мовою.

Міністерство освіти і науки України
Маріупольський державний університет
Кафедра права та публічного адміністрування

ІНДИВІДУАЛЬНЕ НАУКОВО-ДОСЛІДНЕ ЗАВДАННЯ

з навчальної дисципліни «Порівняльне виборче право»

на тему: «_____»

Виконав:

студент (ка) II курсу
ОС «Бакалавр»
спеціальності 293 Міжнародне право

_____
(П.І.Б.)

Науковий керівник:

_____
(посада, П.І.Б. викладача)

Маріуполь – 2021